

Vakıflar Dergisi

Yıl: Haziran 2021 • Sayı: 55

Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları

VAKIFLAR DERGİSİ

Yıl: Haziran 2021 - Sayı: 55 - Hakemli Dergidir. Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki kez yayınlanır

Sertifika No: 16651

ISSN: 1011-7474

e-ISSN: 2564-6796

Vakıflar Dergisi TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı ve EBSCO veritabanı tarafından taranmaktadır.

Sahibi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Adına
Burhan Ersoy

Yayın Koordinatörü

Rifat Türker

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Mevlüt Çam

Yayın Yönetmeni

Mehmet Kurtoğlu

Teknik Editör

Hasan Demirtaş

Yayın ve Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Halit Çal	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin Çınar	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Metin İzeti	Tetova Devlet Üniversitesi
Prof. Dr. Yılmaz Kurt	Ankara Üniversitesi (Emekli)
Prof. Dr. Kayhan Orbay	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice Oruç	Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Öz	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Miyase Koyuncu Kaya	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Murat Yılmaz	Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politikalar Kurulu

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Muhamed M. Arnaaod	The World Islamic Sciences and Education University /Ürdün
Prof. Dr. Fahameddin Başar	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Bulut	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Murat Çizakça	KTO Karatay Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Géza Dávid	Institute of Oriental Studies / Macaristan
Prof. Dr. Abdülkadir Dündar	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğan	Ege Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Seyfettin Erşahin	Ankara Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Süreyya Faroqhi	Bilgi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Khalifa Hammache	Emir Abdelkader University / Cezayir
Prof. Dr. Mefail Hızlı	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Adnan Kadric	University of Sarajevo / Bosna Hersek
Prof. Dr. Mustafa Kara	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ziya Kazıcı	Marmara Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Bilal Kemikli	Uludağ Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Heath W. Lowry	Bahçeşehir Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İbrahim Numan	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak	TOBB Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. İlber Ortaylı	MEF Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Suphi Saatçi	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Haşim Şahin	Sakarya Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Hüsrev Subaşı	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal	Pamukkale Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Eugenia Kermeli Ünal	Hacettepe Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Bahaeddin Yediyıldız	Hacettepe Üniversitesi (Emekli) / Türkiye
Prof. Dr. Musa Yıldız	Gazi Üniversitesi / Türkiye
Prof. Dr. Ali Yılmaz	Uşak Üniversitesi / Türkiye
Dr. Mevludi Arslan	Hırvatistan Meşihati Başkan Yardımcısı / Hırvatistan
Dr. Nazif Öztürk	Vakıflar Genel Müdürlüğü (Emekli) / Türkiye
Dr. Vedat Şahiti	Kosova Baş Müftülüğü / Kosova

Dergimize gönderilen yazılar, önce yayın kurulunca incelenir ve uygun bulunanlar, değerlendirilmek üzere alanında çalışması ile tanınmış iki hakeme gönderilir. Hakemlerin isimleri gizli tutulur ve raporlar beş yıl süreyle saklanır. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Yayınlanan yazı, belge ve fotoğrafların her türlü hukuki mesuliyeti yazarına aittir.

Yazışma Adresi

T.C.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı

Atatürk Bulvarı No.:10 06050 Ulus / Ankara / Türkiye

Tel: (0312) 509 60 00 - Faks: (0312) 324 47 22

e-posta: vakiflardergisi@vgm.gov.tr web: www.vgm.gov.tr - https://dergipark.org.tr/pub/vakiflar

TAKDİM

Vakıflar Genel Müdürlüğümüz dünyadaki gelir eşitsizliğini, adaletsizliği, merhametsizliği görerek bu yılki vakıflar haftası konusunu “şefkat ve merhamet” teması olarak belirlemiş ve kutlamıştır. Varoluş mantalitesini adalet, şefkat, merhamet gibi ilkeleri üzerine inşa eden İslam medeniyetinde vakıflar bu anlayışın nirengi noktası, temel taşıdır. Şefkat ve merhamet teması üzerine kutladığımız vakıflar haftasında; yalnızca vakfın bu boyutu üzerinde durulmamış aynı zamanda dünyadaki adaletsizlik ve merhametsizliğin çaresinin vakıf ruhuyla yeniden bulunacağına işaret edilmiştir.

Adalet insanlar arasında düzeni sağlarken, merhamet ve şefkat toplumun yardımlaşma, birbirine hayır ve güzellikte bulunma duygusunu geliştirmiştir. Adaleti mülkün temeli gören İslam medeniyeti, şefkat ve merhametle toplumsal dayanışmayı sağlamış, özellikle vakıf kurumuyla hayır, hasenat, güzellik, merhamet ve şefkat gibi güzel hasletlerin yayılmasını sağlamıştır. Adalet ve merhamet Allah’ın sıfatlarından olduğundan dolayı Müslüman için bunların manevi anlamı ve önemi vardır. Peygamberimiz “hayırda yarışınız” ve “birbirinize ihsanda bulununuz” tavsiyesinde bulunmuştur. Gerçekte sırf Allah rızasını kazanmak için hayır ve hasenat duygusuyla kurulan vakıflar; şefkat ve merhametin, iyilik ve güzelliğin, cömertlik ve paylaşımın vücut bulduğu yerler olmuştur.

UNESCO tarafından bu yıl Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre yılı ilan edilmiştir. Gerek Hacı Bektaş-ı Veli gerek Yunus Emre ve gerekse Ahi Evran bu toprakların ruh mimarları, Anadolu’yu mayalandıran büyük şahsiyetlerdir. Bunların şahsiyetlerin genç nesil tarafından bilinip, öğretilerinin özümsemekle okunması oldukça önemlidir. Zira bir medeniyet tasavvurundan bahsedilecekse bu ve bunlar gibi büyük şahsiyetlerden yola çıkılarak ancak bir medeniyet inşa edilebilir. Genel Müdürlüğümüz ilan edilen Ahi Evran, Hacı Bektaş-ı Veli ve Yunus Emre yılı etkinliği olarak daha önce ilk baskısını yayınladığı “Hacı Bektaş Veli Dergâhı Ziyaretçi Defteri” kitabının ikinci baskısını yapmıştır. Ayrıca Sezai Karakoç’un “Yunus Emre” kitabı ile Abdülbâki Gölpinarlı’nın “Yunus Emre” kitabının dağıtımını yaparak adı geçen büyük şahsiyetlerimizin anısının yaşamasına katkı sunmayı hedeflemektedir.

Her gün biraz daha kaliteli yayınlarıyla dikkat çeken Genel Müdürlüğümüzün önemli hizmetlerinden biri de Vakıflar Dergisi’dir. İki özel sayı hariç, 55. sayıya ulaştığımız Vakıflar Dergisi hep daha güzeli ve iyiyi yakalamak için yayın çizgisinden ödün vermeden yoluna devam etmektedir. Dergimize gösterilen ilginin son yıllarda daha da arttığını yayınlanmak üzere gönderilen makalelerden anlamak mümkündür. Vakıflar Dergisi’nin bu sayısında Yayın Kurulu’nda değişiklik yapılmıştır. Daha önce Yayın Kurulu üyesi olan ve 2021 yılı itibarıyla ayrılmış olan Prof. Dr. Mehmet Bulut ve Prof. Dr. Ali Yılmaz’a dergimize verdikleri katkıdan dolayı teşekkür ederiz. Bu sayımızla birlikte Prof. Dr. Hatice Oruç, Prof. Dr. Halit Çal, Prof. Dr. Metin İzeti ve Prof. Dr. Kayhan Orbay hocalarımız Yayın Kurulu üyesi olarak katılmışlardır; her biri alanında önemli bir yere sahip olan hocalarımıza başarılar dileriz. Yayın Kurulumuza, kıymetli makaleleriyle dergimize katkı sunan yazarlarımıza, makale inceleme süreçlerinde yer alan akademisyenlere ve derginin çıkmasında emeği geçenlere teşekkür ederiz. Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle.

Burhan ERSOY
Vakıflar Genel Müdürü

ÖNSÖZ

Kıymetli Okuyucularımız,

Vakıflar Dergisi'nin 55. Sayısı, 2021 yılının ilk sayısı olarak okuyucularımızla buluşuyor. Dergimizin tanıtım sayfasında görüleceği üzere 2021 yılı itibariyle Vakıflar Dergisi'nin Yayın Kurulu'nda bir bayrak değişikliğine gidilmiştir. Prof. Dr. Ali Yılmaz ve Prof. Dr. Mehmet Bulut Yayın Kurulu'ndan ayrılmış; Prof. Dr. Halit Çal, Prof. Dr. Hatice Oruç, Prof. Dr. Kayhan Orbay ve Prof. Dr. Metin İzeti Yayın Kurulu üyesi olmuşlardır. Yayın Kurulu'ndan ayrılan üyelerimize bugüne kadarki özverili katkılarından dolayı teşekkür ederken yeni üyelerimize de başarılar dileriz.

Vakıflar Dergisi'nin bu sayısında içerik bakımından yedisi tarih ve ikisi sanat tarihi olmak üzere vakıf temalı toplam dokuz makale yer almaktadır. İlk makede Ali Açıkel, Osmanlı döneminde Tokat'ta Takyeciler Camii vakıflarını konu edinmiştir. Yazar çalışmasında bütüncül bir yaklaşım ile 15. yüzyılda inşa edilen bu caminin vakfı ile birlikte cami adına kurulan diğer 37 vakıftan yapılan tahsisatları da ortaya koymuştur.

Ahmet Gündüz, "Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun'un Vakıfları" adlı makalesinde II. Bayezid'in hanımı ve Şehzade Ahmed'in annesi Bülbül Hatun'un Amasya'da kurmuş olduğu vakfın vakfiyelerini ele almaktadır. Çalışmada, Bülbül Hatun tarafından vakfedilen mal varlıkları, vakfın hayrat yapıları ile vakıf görevlilerinin yapacakları işler, alacakları ücretler ve imarettten yararlanacak kişiler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Bilal Dedeyev ve Yusuf Küçükdağ'ın ortak çalışması "İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi" adını taşımaktadır. Çalışmada, Halvetî-Sünbülî şeyhi olan Sinâneddin Yusuf-ı Erdebilî'nin İstanbul'da Ayasofya Câmii yakınında yaşadığı evine 1517'de yeni hücreler ilave ettirerek oluşturduğu tekkesi ile bu tekke için kurmuş olduğu vakfının tarihsel süreçteki durumu ele alınmaktadır.

"Muslihüddin bin Abdulgani (Müezzîn Hoca) Vakfı" adlı çalışma Eyüp Kul tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, 16. yüzyıl ortasında Balkanların kadim kentlerinden Üsküp ile Yenipazar ve Trepçe'de vakıf tesis eden "Müezzîn Hoca" namıyla meşhur Muslihüddin bin Abdulgani vakfı hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Muhammet Nuri Tunç "Besni Cüce Zeyrek Ağa Camisi (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Camisi)" adlı çalışmasında III. Murad döneminde saray hayatının dikkat çeken şahsiyetlerinden biri olan Cüce Zeyrek Ağa'nın Besni'de yaptırmış olduğu cami ve bu cami için kurmuş olduğu vakfı incelemektedir.

Fadime Demirdöğen tarafından kaleme alınan "XVI. Yüzyılda Basra Vakıfları (1590 Tarihli Tahrir Defterine Göre)" başlıklı makede, 1538 yılında Osmanlı egemenliğine giren Basra'nın 1590 yılındaki vakıf yaplanması işlenmiştir. Bu çalışmada, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi'nde bulunan 94 numaralı Basra Tahrir Defteri kaynak olarak kullanılmıştır.

Ahmet Köç, "19. Yüzyıl Sicillerine Göre Hacı Bayram-ı Velî Vakfı'nın Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme" adlı çalışmasında, Bayrâmiyye tarikatının kurucusu Hacı Bayrâm-ı Velî Vakfı'nın 19. yüzyıldaki ekonomik durumu üzerinde durulmaktadır.

“Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı Ve Keban'da Yaptırdığı Konak Hamamı” başlıklı makale Selda Yıldırım ve İsmail Aytaç'ın ortak çalışmasıdır. Makalede, Yusuf Ziya Paşa'nın Keban'da yaptırmış olduğu Konak Hamamı'nın sanat tarihi bakımından önemi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

İsmet Çalık ve Emine Konak'ın birlikte kaleme aldıkları çalışma “Doğu Karadeniz Kırsal Cami Mimarisinin Hayata Tutunuşu: Dernekpazarı Kondu Güney Mahallesi Camisi ve Restorasyonu” adını taşımaktadır. Çalışmaya konu edilen eserin vakıf kayıtları, yapım sürecinin tarihsel verileri, mimari ve süsleme özellikleri sunulmuş, Trabzon Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2018-2019 yılları arasında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları yazarlar tarafından irdelenmiştir.

Vakıflar Dergisi, sizlerden aldığı destek sayesinde akademik hayattaki yerini her gün güçlendirerek yoluna devam etmektedir. Bize bu mutluluğu yaşatan yazarlarımıza, hakemlerimize ve siz değerli okurlarımıza teşekkürlerimizi sunarız.

Aralık 2021'de yayımlanacak olan *Vakıflar Dergisi* 56. Sayısında buluşmak temennisiyle...

Editörler

Haziran 2021

İÇİNDEKİLER / CONTENT

Takdim	3
Önsöz	5
Osmanlı Döneminde Tokat Takyeciler Camii Vakıfları	9
Waqfs of Takyeciler Mosque in Tokat during the Ottoman Period Ali Açık	
Vakfiyeleri Işığında II. Bayezid'in Eşi Bülbül Hatun Vakıfları	25
The Waqf of Bayezid II's Wife Bülbül Hatun in the Light of its Waqfiyyes Ahmet Gündüz	
İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi.....	55
The Sinân-ı Erdebilî Tekkah and its Waqfs and Waqfiyya Bilal Dedeyev - Yusuf Küçükdağ	
Muslihüddin bin Abdulgani (Müezzin Hoca) Vakfı	85
The Waqf of Muslihuddin bin Abdulgani (Muezzin Hodja) Eyüp Kul	
Besni Cüce Zeyrek Ağa Câmii (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Câmii).....	101
Besni Cüce Zeyrek Ağa Mosque (Hacı Zeyrek - Kurşunlu - Külhanönü Mosque) Muhammet Nuri Tunç	
XVI. Yüzyılda Basra Vakıfları (1590 Tarihli Tahrir Defterine Göre).....	117
Basra Waqfs in the 16th Century (According to Tahrir Register of 1590) Fadime Demirdöğen	
Sicillere Göre Hacı Bayram-ı Velî Vakfı'nın Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme	139
An Evaluation on the Economic Structure of the Waqf of Hacı Bayram-ı Veli According to the Court Registers Ahmet Köç	
Yusuf Ziya Paşa'nın Hayatı Ve Keban'da Yaptırdığı Konak Hamamı.....	157
Life of Yusuf Ziya Pasha and His Bathhouse in Keban Selda Yıldırım - İsmail Aytaç	
Doğu Karadeniz Kırsal Cami Mimarisinin Hayata Tutunuşu: Dernekpazarı Kondu Güney Mahallesi Camii ve Restorasyonu.....	171
The Clinging of Eastern Black Sea Rural Mosque Architecture to Life: The Mosque of the Kondu Güney Neighborhood in Dernekpazarı and its Restoration İsmet Çalık - Emine Konak	

İstanbul'da Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Vakıfları ve Vakfiyesi*

Bilal Dedeyev**

Yusuf Küçükdağ***

Öz

İstanbul'un 1453'te fethinden hemen sonra Türk-İslâm anlayışına göre şehrin yeniden yapılandırılması çerçevesinde birçok dinî yapı kurulmuştur. Bunlardan biri de 16. yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilen Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'dir. Bânîsi, 15. yüzyılın son çeyreğinde Erdebil'den Tebriz'e oradan da İstanbul'a göç edip burada yerleşen Sinâneddin Yûsuf-ı Erdebilî, bu sırada İstanbul'da bulunan Halvetî şeyhi Çelebi Halîfe'ye intisap etmiştir. Şeyhinin 903/1497'de vefatından sonra ise, yerine geçen Sünbül Sinân Efendi'ye (ö.936/1529) bağlılığını devam ettirerek bir Halvetî-Sünbülî şeyhi olarak yetişmiştir. İstanbul'da Ayasofya Câmii yakınında yaşadığı evine 923/1517'de yeni hücreler ilave ettirerek kendi tekkesini, 946/1539'da ise bu yapının vakfını kurmuş, vefat yılı olan 951/1544'e kadar burada Halvetî-Sünbülî Târîkatı adına faâliyet göstermiştir. Kendi soyundan gelen erkek çocuklar tekkenin şeyhliği ile vakfın mütevellîliğini yürütmüşlerdir. İşlevi, 1925'te tekkelerin kapatılması ile resmen son bulan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin kuruluşundan bu yana dört defa yeniden yapıldığı tespit edilmiştir. 19. yüzyılda bir dönem Celvetî şeyhlerinin eline geçen Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin son şeyhliğini ise, bir Nakşibendî şeyhi olan Halil Sırrı Efendi yürütmüştür.

Anahtar kelimeler: Şeyh Sinân-ı Erdebilî, Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Şeyh Sinân-ı Erdebilî vakfiyesi, İstanbul.

The Sinân-ı Erdebilî Tekkah and its Waqf and Waqfiyya

Abstract

Immediately after the conquest of Istanbul in 1453, many religious structures were built as part of the reconstruction of the city according to Turkish-Islamic vision. One of them is the tekkah (Islamic monastery) of Sinan Erdebili, which was built in the first quarter of the 16th century. Sinan Erdebili, the builder of this tekkah, migrated from Ardebil to Tabriz, and from there to Istanbul in the last quarter of the 15th century. He devoted himself to the Sheikh Chelebi, the Khaliph of Khalveti in Istanbul. After his Sheikh's death in 1497, Erdebili continued his loyalty to Sünbül Sinan Efendi, who succeeded Sheikh Khaliph, and grew up as a Khalveti-Sünbülian sheikh. He established his own tekkah by adding new cells to his home that was in the vicinity of Hagia Sophia Mosque in 1517, and in 1539 he established the waqf of this Sufism (Islamic philosophy) structure. Until 1544, the year of his death, he had been in service there on behalf of the Khalveti-Sünbülian Order. His descendants carried on the management and the sheikhdom of the waqf. The tekkah, whose function officially ended with the closure of Islamic monasteries in 1925, was rebuilt four times since its establishment. One of the last sheikhs of Sinan-i Erdebili Tekkah, which was captured for a while by Calveti sheikhs in the 19th century, was Khalil Sirri Efendi who served as a Naqshbandi sheikh.

Keywords: Sheikh Sinan Erdebili, The Sinan-ı Erdebili Tekkah, The Waqf of Sheikh Sinan Erdebili, Istanbul.

* DOI: DOI: 10.16971/vakiflar.683960

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Şubat 2020 / February 2020

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Mayıs 2021 / May 2021

** Doç. Dr., Bakü Mühendislik Üniversitesi, Umumi Fenler Bölümü, Bakü/AZERBAYCAN,
e-mail: bdedeyev@beu.edu.az; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5652-7811>.

*** Prof.Dr., K.T.O. Karatay Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü, Konya/TÜRKİYE
e-mail: yusufkucukdag@hotmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8360-3127>.

Giriş

Hız. Peygamber'den itibaren varlığı bilinen vakıf, VIII. yüzyıl ortalarından beri bütün İslâm memleketlerinde çok büyük önem kazanmış, sosyo-ekonomik yönden toplumda derin etkiler bırakmış (Yediyıldız, 2012: 479-486) bir teşkilatlanma olarak nitelendirilebilir. İslâm'da vakıf, bir şahsın Allah'ın mülkü hükmünde sayılacak surette bir bina, arsa veya aleti ferdi mülkü olmaktan çıkararak toplumun yararına tahsis etmesidir. Bazı araştırmalarda vakıflar, din adamlarına mahsus, yalnız mescit ve câmi tesis eden ve çoğu zaman keyfi tasarrufları için kullanılan dinî kurum olduğu iddia edilmiştir (Azerbaycan Tarihi, 1958: 130-131; 1994: 255-256; Musevi, 1967: 40-44). Ancak buna şiddetle itiraz eden birçok ilim adamına göre vakıflar sadece mescit ve câmi bina edilmesi değil, aynı zamanda eğitim, ilim, sanat, sağlık hizmetleri gibi geniş yelpazede bayındırlık hizmetleri için kurulmuştur (Berki, 1962: 19; Ülken, 1970: 15-16). Bu şekilde vakıf anlayışı, İslâmiyetin yayılmaya başlamasından çok sonra Müslüman olan toplumlarda, özellikle Türklerde devam ettirilmiştir.

Osmanlı Devleti, vakıflardan geniş çapta yararlanan bir cihan devleti olmuştur. Batılı bazı tarih araştırmacılarına göre, Osmanlı Devleti'ndeki gayrimenkullerin büyük bir kısmını vakıflar teşkil ediyordu (Köprülü, 1942: 1). İslâmî değerlere sıkı bir şekilde bağlı olan Osmanlı toplumunda tekke ve zâviyelerin rahat bir şekilde işlevlerini yürütmeleri için vakıflardan azami derecede yararlanılmıştır. Özellikle, İstanbul'un fethinden hemen sonra şehrin yeniden imarı için zengin vakıfların tesisi yönüne gidilmiş, bu sayede yeni sosyal kurumlar teşkil olunmuştur. Bunlardan biri de Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Vakfı'dır. Tekke ile vakfın kurucusu Halvetî-Sünbülî ileri gelenlerinden Şeyh Sinâneddin Yûsuf Erdebilî'dir. Bu durum, Osmanlılar ile Azerbaycan halkı arasındaki sosyokültürel ilişkilerin gelişimi açısından önem arz etmektedir. Azerbaycan orjinli Safevîye (Dedeyev, 2008: 205-223), Halvetîye (Dedeyev, 2009: 91-106) ve Hurufîlik (Dədəyev, 2017: 30-44) gibi tasavvufi kurumlar esas olarak 15. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nde yayılmaya başlamıştır. Öyle ki bu dönemde özellikle yeni fethedilen İstanbul, Azerbaycan'da alt yapısı oluşturulan tasavvuf hareketlerinin de yayıldığı saha olmuştur. Fethinden hemen sonra Halvetîlik İstanbul'da II. Bâyezîd döneminde (1481-1512), Muhammed Bahaüddin-i Erzincanî'nin halifesi Çelebi Halîfe diye meşhur Şeyh Mehmed Cemâlî'nin faaliyet ve çabaları sonucu ortaya çıkmıştır (Hulvî, 1993: 427). Bundan sonra Osmanlı Devleti'nin her tarafında yayılmaya başlayan Halvetîlik, Yavuz Sultan Selim (1512-1520) ve Kanunî Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) devletten daha fazla destek görmeye başlamıştır. Halvetîlerin Osmanlı'da yükselmesinin önemli nedenlerinden biri de 16. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da kurulan Safevî Devleti'dir. Safevîlerin baskılarına dayanamayan Azerbaycan'daki Halvetîler, kendilerine yakın buldukları Osmanlı Devleti'ne göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu durumda Osmanlı Devleti de, topraklarında tehlikeli bir boyut alan Safevî propagandalarının karşısına Halvetîlerle çıkmaya çalışmıştır. Bu durum, II. Bâyezîd döneminden itibaren bir kültürel önlem şeklinde hayata geçirilmiştir (Küçükdağ, 1999: 277-278).

Yavuz Sultan Selim'e kadar İstanbul'un ilk ve tek Halvetî Tekkesi, Koca Mustafa Paşa Hânkahı iken onun döneminde sayıları artırılarak buralara zengin vakıflar tahsis edildi. Bunlardan üçü Veziriazam Pirî Mehmed Paşa tarafından İstanbul'da yaptırıldı (Küçükdağ, 2017: 204-211). Halvetîlerin yapılanmasına devlet desteği, Kanunî Sultan Süleyman zamanında da devam etti. Halvetîye'nin İkinci Pirî olan Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'ye (ö. 870/1466) ait İstanbul'un çeşitli kütüphanelerinde bulunan 12 eserden 10'u aynı yılda istisah edildi. 1533 istisah tarihli olan bu eserler (Musayeva, 1986-1987: 990-991), Kanunî döneminde geniş kitlelere ulaştırılmış olmalıdır. Bu da Osmanlı Devleti'nin Halvetîye'ye verdiği önemi ortaya koymaktadır.

Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi ile vakıfları hakkında Azerbaycan'da ciddi anlamda geniş çaplı mustakil bir araştırma yapılmadığı görülmektedir. Türkiye'de ise bu konuda Baha Tanman, Fatih Köse ve Ayşe Bölükbaşı başta olmak üzere birçok çalışma dikkat çekmektedir.¹ Bunun için tespit edilen yeni bilgiler ışığında Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin kuruluşu, vakıfları ve vakfiyesinin incelenmesi yönüne gidilmiştir.

Konu ile ilgili bilgiler, temelde Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA) ve Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)'ndeki vakıf belgeleriyle o dönemde yazılan kaynaklardan alınmıştır. Bunlardan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne ait evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli vakfiyenin Arapça sureti ve İstanbul Kadı Sicilleri'ndeki bilgi ve belgeler önemlidir. Ayrıca, Şeyh Sinân-ı Erdebilî ve onun meşrebini devam ettiren diğer aile efradına dair bilgiler veren Taşköprü-zâde Ahmed (ö. 968/1561), Mehmed Mecdî (ö. 999/1591), Nev'î-zâde Atâî (ö. 1045/1635), Cemâleddin-i Hulvî (ö.1064/1654), Evliya Çelebi (ö. 1095/1684), Şeyhî Mehmed Efendi (ö. 1144/1731) ve Hüseyin Ayvansarâyî'nin (ö. 1201/1787) eserlerinden öncelikle yararlanılmıştır. Tabii ki, son dönem Osmanlı yazarlarından olan Mehmed Süreyyâ (ö. 1326/1909), Tabibzâde Mehmed Zâkir Şükrü Efendi (ö. 1342/1924) ve Hüseyin Vassâf'ın (ö.1929) çalışmaları ile konuya dair kaleme alınmış muhtelif kitap ve makaleden de istifade edilmiştir.

1. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi

1.1. Vâkif Şeyh Sinân-ı Erdebilî

Tebriz'den 15. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı Devleti'ne gelerek yeni başkent olan İstanbul'a yerleşen Şeyh Sinâneddin-i Yûsuf'un yaptırdığı tekkeye ait evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli Arapça vakfiye suretinde adı "Sinân bin Abdülmü'în-i Erdebilî" (VGMA, 946/1539: 1), bu vakfiyenin özetlerinde ise "Şeyh Sinân eş-şehîr be-Erdebil Sinân" (İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1970: 2; 2004: 2) olarak geçmektedir. Kendisini bizzat görmüş Osmanlı müellifleri ismini "Şeyh Sinâneddin Yûsuf-ı Erdebilî" (Taşköprü-zâde 1985: 317) veya "Şeyh Sinân-ı Erdebilî" (Mehmed Mecdî, 1989: 520) şeklinde kaydetmişlerdir. Nev'î-zâde Atâî (1989: 87) ise onun oğlu Şeyh Mehmed Efendi'den bahsederken babasının "Sinâneddin Yûsuf bin Hızır el-Acemî eş-şehîr be-Erdebil" olduğunu yazmaktadır. Muhtemelen Atâî'den naklen Ayvansarâyî (1985: 362) ve sonra da Mehmed Zâkir Şükrü Efendi (1980: 58) bu zâtı "Şeyh Yûsuf Sinâneddin-i Erdebilî ibn Hızır" olarak zikretmişlerdir. Şimdilik hakkında ilk bilgi, muasırı Taşköprü-zâde'nin (1985: 317) Şekâiku'n-Nu'mâniye adlı eserinde; "Halvetî Şeyh Çelebi Halîfe'nin mürîdlerinden olup, Ayasofya yanında zâviyesi vardı. 951/1544-1545 yılında vefât itdi" şeklinde geçmektedir. Mehmed Mecdî (1989: 520) ise Şekâik Tercümesi'nde "Ekâbir-i meşâyihden Çelebi Halîfe'nin hizmetinde tarîk-ı tasavvufu tahsîl eyledi. Mahrûse-i Konstantiniyye'de Ayasofya Câmî-i şerîfi kurbunda... olan zâviyede ölünceye degin tâlibleri irşâd edüp zühud ve ibâdetle iştigâl üzere idi... 951'de vefât itdi" bilgisini vermektedir. Sinân-ı Erdebilî hakkında daha geniş bilgiyi ise aşağıda zikredilen Hulvî'nin *Lemazât* adlı eserinden elde etmek mümkündür.

Genellikle dönemin kaynaklarında geçen bilgilerden anlaşıldığına göre Halvetî Tarikatı'nın Sünbülî kolunun şeyhlerinden olan Sinân-ı Erdebilî, 951/1544-1545 yılında yaşı 100'e ulaşmak üzere iken vefat ettiği dikkate alınır, tahminen 851/1447-1448 yılında Erdebil'in Râmiyye köyünde dünyaya gelmiş; ilk öğrenimini orada yapmış, daha sonra eğitimine Tebriz'de devam etmiştir. Bu ilim merkezinde bulunduğu sırada sık sık Seyyid Yahyâ-yı Şirvânî'nin seçkin halifelerinden Dede Ömer-i Rüşenî'nin (ö. 892/1487) sohbetlerine katılarak bir süre ona hizmet etmiştir. Hulvî'nin (1993: 439-440) belirttiğine göre; "Sinân-ı Erdebilî bir gece rüyâ görüp, tabirini rica etmek üzere Şeyh'in huzûruna geldi. Dede Hazretleri, rüyâsını

1 Bk. Yılmaz (1980: 283); Tanman (1994: 567-568); Öngören (1996: 32-33; 2016: 52-53); Köse (2012: 94-98; 2018: 856-858); Bölükbaşı (2015: 60-61, 63, 83, 86, 94, 102, 114, 135-136).

dinleyip... Senin istediğin irfandır, o da Pîr Muhammed-i Erzincanî'de idi. Şimdi ise Çelebi Halîfe'dedir. O ise Rum diyarındadır. Senin bu rüyânın tabiri onlara nasib olacaktır" deyip onu bu sırada İstanbul'da bulunan Çelebi Halîfe'nin yanına göndermiştir.

Çelebi Halîfe'nin Sultan II. Bayezid'in daveti üzerine Amasya'dan İstanbul'a gelişinin 1486'dan birkaç sene önce olduğu (Küçükdağ, 1995: 24-28; Çakmak, 2003: 185-186) ve Dede Ömer-i Rûşenî'nin ise 1487'de vefat ettiği (Musabeyli, 2014: 41; Uzun, 1994: 82) dikkate alınır, Sinân-ı Erdebilî'nin 1485-1487 yılları arasında İstanbul'a gelip yerleştiği söylenebilir.² Bu vesileyle o, Çelebi Halîfe'ye intisap etme fırsatını bulmuş; kendisine Halvetiye'nin tarikat âdab ve erkânı talim edilmiş; sonra hilafetle görevlendirilmiştir (Hulvî, 1993: 440). Şeyhinin 903/1497'de ölümünden sonra ise, yerine geçen Sünbül Sinân Efendi'ye (ö. 936/1529) bağlılığını devam ettirmiş, onun yanında bir Sünbülî şeyhi olarak yetişmiştir (Ayvansarâyî, 1985: 362; Tanman 1994: 567-568). Şeyh Sinân-ı Erdebilî, bu durumda Sünbül Sinân Efendi ile pirdaş olup, aynı dönemde yaşamışlardır. İkisinin de aynı çizgide ve isimlerinin Sinân olması nedeniyle bazı kaynaklarda birbirine karıştırılarak aynı şahıs gibi gösterilmiştir (Müstakim-zâde, 2000: 260b).

Şeyh Sinân-ı Erdebilî, İstanbul'a geldikten bir süre sonra kendisine verilen nezir ve sadakalar ile Ayasofya Câmii yakınında bir zâviye yaptırmış, bu mâbedin yanında yer aldığından âyinleri zikredilen tekkede değil, kürsü şeyhi olduğu Büyük Ayasofya Câmii'nde icra etmiştir.³ Bu zâviye, 1527 tarihinden sonra Sinân-ı Erdebilî Tekkesi adıyla ün kazanmıştır (Ayvansarâyî 1985: 362; Tanman 1994: 568). Böylece Sinân-ı Erdebilî, Halvetiye'nin Sünbülî kolu şeyhi olarak ömrünün sonuna dek burada göreve devam etmiştir. Ayvansarâyî, *Vefeyat-nâme* adlı eserinde henüz bize ulaşmayan bazı risalelerinin olduğunu belirtmiştir (Ayvansarâyî'den naklen Vassâf, 2006: 332). E. Nesirov ise Kahire'deki Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü'nde kayıtlı olan *Risâle fi-Devrani's-Sûfiyye* adlı eserin Arapça'dan Türkçe'ye tercümesinin ona ait olduğunu bildirmektedir (Nesirov, 2011: 118).

Sinân-ı Erdebilî'nin Mehmed, Mustafa ve Ahmed Çelebi isimlerinde üç oğlu ile Müslime Hâtûn ve Rahîme adlarında iki kızı bulunuyordu.⁴ Ömrü uzun olduğu için II. Bayezid, Sultan Selim ve Kanûnî Süleyman'ın saltanatlarına ulaşmıştır. Hulvî (1993: 440) naaşının *İstanbul surları dışında "Koşuyeri"* diye meşhur olan yerde kendilerine ait üzüm bağında defnedildiğini, vasiyeti gereği o bağın sonraları mezarlığa dönüştürüldüğünü yazmaktadır.⁵ Ayvansarâyî (1985: 362) 1766 yılında kaleme aldığı *Mecmûa-i Tevârih* adlı eserinde, "Topkapusu hâricinde İlyas-zâde Mescidi kurbunda medfundur..."; daha sonra kaleme aldığı *Hadîkâtü'l-Cevâmi'*de ise "...Topkapısı haricinde kendi vakf eylediği bağında medfundur" (Ayvansarâyî vd. 1281: 8) diyerek Hulvî'nin yazdıklarını teyit etmektedir. Hüseyin Vassâf (2006: 332) ise, 1925'te bitirdiği (Kara, 2006: 323) eserinde Sinân-ı Erdebilî Türbesi'nin Topkapı dışında Merkez Efendi'ye yakın bir mahalde, yol üstünde bulunduğunu, son dönem Osmanlı devlet adamlarından Yûsuf Ziyâ

2 Osmanlı arşiv belgelerinde Evkaf-ı Hümâyûn Nezareti'nin Şûrâ-yı Devlet'e havale buyrulan 9 Mart 1337/9 Mart 1921 tarihli tezkire mazbatasında Şeyh Sinân Erdebilî'nin yaşadığı dönemle ilgili rivayeten de olsa farklı bilgiler verilmektedir. Belgede "...Şeyh Sinân Erdebilî hazretleri... ve on üç evlâdıyla İstanbul'un fethinde ma'iyet-i şâhânede bulunarak on bir evlâdını şehîd virerek bilhassa Ayasofya Câmii'nin kadîm mescidinde odaları hıdemât-ı mesbûka-ı vataniyye ve dîniyyesine mükâfaten kendisine hânkah olarak tahsis buyrulduğu.." cümlesinin devamında ise ordunun Çorlu'dan geçerken Şeyh'in kerameti ile bir hadis-i şerifi beyan eylediğine mükabil Kemâller köyünün Hânkâh'a vakfedildiğinden bahs olunmaktadır (BOA. ŞD., nr. 203/10, v. 1). Oysa yukarıda geçen bilgilere bakılınca belgede belirtilenlerin pek doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin 1539 tarihli vakfiye suretinde ve hatta vakfiyenin 953/1546 ile 1009/1600 tarihli Türkçe özetlerinde de zâviyeye vakfedilen mallar içinde Çorlu'nun Kemâller köyünün ismi geçmemektedir (VGMA, 946/1539: 1-2; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 2-3; 2004: 2-3). Buradan anlaşılabilir ki, belgede geçen bilgiler tarikat dâhilinde geç tarihlerle kadar ulaşan menkıbevi rivayetler olmalıdır.

3 Bk. Nev'î-zâde Atâî (1989: 87); Hulvî (1993: 439-440); Mehmed Süreyyâ (1996, C. 5: 1514).

4 VGMA 946/1539: 2; COA. TS.MA.e, nr. 1240-40.

5 Bk. Taşköprî-zâde (1985: 317); Mehmed Mecdî (1989: 521); Mehmed Süreyyâ (1996, C. 5: 1514).

Paşa (ö. 1929) tarafından tecdiden inşa edildiğini ve türbenin bir ziyaretgâh olduğunu belirtmektedir. Tanman'ın (1994: 568) belirttiğine göre, Sinân-ı Erdebilî'nin mezarı, 1950'lere kadar Topkapı dışında İlyaszâde Mescidi yakınında idi. Söz konusu mescidin yol genişletme çalışmaları sırasında yıktırılması sonucu o civarda bulunan mezarlarla birlikte taşınmıştır. Şeyh Sinân-ı Erdebilî Türbesi bir ziyaretgâh olarak şu anda İstanbul Topkapı'da Çamlık Mezarlığı'ndadır (Fotoğraf: 1).

1.2. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi ile İlgili Tarihî Bilgiler

İnceleme konusu tekkenin Şeyh Sinân-ı Erdebilî tarafından yaptırıldığını dönemin kaynaklarının hemen tamamı zikretmekte ve İstanbul'da Halvetîliğin Sünbülî koluna ait en eski tasavvuf yapısı olduğunu kabul etmektedir. İnşası ile ilgili bazı farklı tarihlerin olmasına rağmen yapının mihrap duvarında bulunan ilk döneme ait Arapça manzum kitabenin (Fotoğraf: 2) son mısrasının ebced hesabıyla 934/1527-1528 yılını vermesi ve ilk defa Ayvansarâyî'nin (1985: 362; 1281: 8) iki farklı eserinde belirtilmesinden dolayı bazı araştırmacıların bunu esas almasına sebep olduğu görülmektedir (Tanman, 1994: 567; Bölükbaşı 2015: 61). Tabibzâde Mehmed Zâkir Şükrü Efendi ise (1980: 58), *Mecmû'a-ı Tekâyâ* adlı eserinde hiçbir açıklama vermeden "Târîh-i binâ-yı Tekye 924" yani 1518/1519 olarak kaydetmektedir (Öngören, 1996: 33; 2016: 52-53; Köse 2018: 857). Ayrıca, 923/1517-18 tarihli *Sofî Hayrüddin Vakfiyesi*'nin özetinde Ayasofya kapısı önünde Şeyh Sinân-ı Erdebilî'ye mahsus bir evin kayıtlı olduğu yazılmaktadır (*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 25). Yine, Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne ait evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli vakfiyenin suretinde "...Vâkıfın, İstanbul mahallelerinden Ayasofya Mahallesi'nde gâyet güzel ve muhkem bir şekilde yaptırıp Rabbine yol arayanların kâffesine vakf itdüğü zâviye binâsının tamamıdır..." denmektedir. Yine bu mekânda şeyhe alt katta ibadet için bir oda, üst katta ise ailesi ile birlikte yaşaması için iki oda, bir mutfak, hamam ve bir su kuyusunun bulunduğu açıkça kaydedilmiştir (VGMA 946/1539: 1; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 3). Hulvî'nin de (1993: 440) "Şeyh Sinân-ı Erdebilî, bir müddet sonra Ayasofya Câmii yakınında, kendisine gelen nezirler ve sadakalar ile bir zâviye ve etrafına hücreler yaptırdı" diye belirtmesine bakılırsa, Şeyh Sinân'ın yaşadığı evini ilk başta zâviyeye çevirdiği; müritlerinin sayısı artınca ise, hücreler ilave ettirerek daha büyük tekke⁶ haline getirdiği söylenebilir. Bu durumda, Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi'nin ilk kuruluşu, 934/1527-1528'den daha önce 923/1517-1518 tarihli olmalıdır.⁷ Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin oturduğu ev iken fiziki olarak büyütülmüş; zamanla Sinân-ı Erdebilî Tekkesi adıyla ün kazanmıştır. Yukarıda zikredilen 1539 tarihli vakfiye bilgilerinden şeyhin evine 23 ayrı hücre ilave edilerek burasının bir tekke haline getirildiği ve zengin vakıflarla donatıldığı anlaşılmaktadır.

Şeyh Sinân-ı Erdebilî ile ilgili bir başka mesele ise, icazet aldığı şeyhi Çelebi Halîfe'nin vefatından önce tekkesini kurduğu 923/1517-1518'e kadar olan 20 yıllık süredeki faâliyetidir. Konuyla ilgili kaynaklarda bu duruma dair hiç bir bilgi verilmemektedir. R. Öngören, Atâî'de geçen "...Küçük Ayasofya şeyhi iken 951 senesinde vefat etti" bilgisinden yola çıkarak Şeyh Sinan-ı Erdebilî'nin kendi tekkesini kuruncaya kadar Küçük Ayasofya Tekkesi'nde faâliyet göstermiş olabileceğini belirtmektedir. Yazar, 16. yüzyılın başlarında kiliseden tekkeye çevrilen Küçük Ayasofya'da (Köse, 2018: 861-862) kimin ilk postnişin olduğunun kaynaklarda zikredilmediğini öne sürerek muhtemel fikrini desteklemektedir (Öngören 1996: 33; Öngören 2016: 53).

6 Tekke, tarikat mensuplarının şehir ve kasabalarda oturup kalkmalarına, ayin icra etmelerine mahsus yere verilen addır. Zâviye ise tekkenin küçüğüne denilmiştir. Ufak farklarla bazen zaviye, hânkah, dergâh, asitane ve tekke yerine de kullanılmıştır (Pakalın, 1993: 445, 649).

7 Zaten, son dönemde şeyhlik yapan Halil Sırrı Efendi'nin torunu Halil Sırrı Gerçin'in, 23.07.2002'de *Radikal Gazetesi*'ne yaptığı açıklamada ellerindeki mevcut bilgiye göre bu tekkenin 1517'de kurulduğu bildirilmektedir.

Mevcut kaynaklardan anlaşıldığına göre, Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin kuruluşundan bu yana, gelişen bazı olaylar nedeni ile tadilatlar dışında dört defa yeniden yapımına gidilmiş ve tekke her dönem için gerekli olan dört ayrı görünümlü binaya sahip olmuştur. Bunlardan ilki hakkında vakfiyede geçen Şeyh Sinân-ı Erdebilî tarafından kendi evine 23 hücre ilave ederek muhtemelen klasik Osmanlı tekke mimarisine uygun bir şekilde yaptırdığı binadır. Bu ilk yapının plan veya şeklini gösteren herhangi bir bilgi şimdilik bulunmamaktadır. 16. yüzyılın son çeyreğinde III. Murad (1574-1595) ve III. Mehmed (1595-1603) dönemlerinde Ayasofya Câmii bitişiği ile etrafında yapılan tadilat işleri ve yeni türbelerin inşa edilmesi çalışmaları sırasında bu câmii civarında bulunan yapıların kaldırılmasına karar verilirken Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin ilk yapısının da sökülerek câminin biraz daha uzağına yeniden yapıldığı görülmektedir. Nitekim 1595'te vefat eden III. Murad'a henüz türbe yapılmadan önce babasının türbesine defnedilmiş, türbesini yapan Mimarbaşı Davud Ağa 1598'de ölünce III. Murad'ın türbesi ancak dört yıl sonra, 1599'da tamamlanmıştır (Diker, 2010: 50-53). Özellikle III. Mehmed döneminde yapılan onarımlar ve yeni türbe inşaları nedeni ile Ayasofya Câmii'nin etrafındaki yeniden yapılanmalarla ilgili 1009/1600 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde de epeyce bilgi bulunmaktadır. Burada Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi vakfiyesinin özetinde geçen "...Hâlen Ayasofya etrafı emr-i Pâdişahî ile yıkıldıkda bile yıkılmışdır" cümlesinden anlaşıldığına göre söz konusu tekkenin ilk yapısı yukarıda anlatılan onarım işlerinden dolayı 16. yüzyılın sonlarında yerinden kaldırılmıştır. 1539 tarihli vakfiyede tekkenin fiziki durumu ile ilgili bilgi verilmekte ancak 1009/1600 tarihli defterdeki kayıta yapının özelliklerinden bahsedilmemektedir. Bu defterde Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi binası dışında Ayasofya civarında bulunan "Vakf-ı Şeyh Sinân Halife bin Hızır, Vakf-ı Hacı Mahmud bin Nasuh el-Habbâz, Vakf-ı Hüseyin bin Abdullâh ve Şahzâde Zevce-i O ve Vakf-ı Mahmud bin Mustafa eş-şehîr bi-Frenk Sefer'e" ait olan yapıların da söküldüğü kaydedilmektedir (*İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 2004: 2, 4). Bu durumda 16. yüzyılın ilk çeyreğinde yaptırılmış olan tekkenin eskiden bulunduğu yerden biraz uzağına kaydırılmış olduğu anlaşılmaktadır⁸. Yeni yapılmış olan Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin bu ikinci binasının görüntüsü, eğer bu arada bir değişikliğe uğramamışsa, John Frederick Lewis'in 1838'de Londra'da yayımladığı *Illustration of Constantinople* isimli albümü ile günümüze ulaşmıştır (Lewis 1838'den naklen *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 2, 4. dipnot). Bu albümde civarındaki evlerle beraber resimlenen bina eski Türk evlerini anımsatmaktadır. J. F. Lewis'in albümünde görüntülenmiş olan bu yapının da 1870 veya 1871 senesinde Ayasofya civarının tesviyesi sırasında bir daha yıkıldığı tekkenin bu dönemki şeyhi Mehmed Nûreddin Efendi'nin (ö. 1296/1879) 5 Safer 1292/13 Mart 1875 tarihli şikâyet dilekçesinden anlaşılmaktadır. Dilekçede "...bulunduğu dailerin arz ve şikâyete mecbûr iderek eğerçi defaatle virdiğim arzuhaller on dokuz Şevval doksan (10 Aralık 1873) tarihinde keşf-i müdüriyete havale olunmuş ise de anlar üzerine dahi birgûna icraata teşebbüs buyrulmamış⁹..." denmekte yeni yapının belirsiz nedenlerden dolayı keşfinin geciktirildiği dile getirilmektedir.¹⁰ Ancak bundan sonra 6 Cemazeyilevvel 1293/30 Mayıs 1876'da tekke için sekiz oda ve bir semâhâneli yeni binanın yapımına karar verilmiştir. Belgede yeni binanın 18.000 kuruluş masrafla müteahhit Andon Kalfa'ya yaptırılması, bu sürede tekkenin şeyhi Mehmed Nûreddin

8 İstanbul Kadı Sicilleri 25 Ramazan 1021/19 Kasım 1612 tarihli bir mahkeme kaydında Ayasofya Câmii kurbunda bulunan Medine-i Münevvere Vakfı'na aid bir arsanın kiralanmasından bahs olunurken bu arsanın bir tarafında Şeyh Erdebilî Sinân Zâviyyesi'nin bulunduğu bilgisi geçmektedir (*İstanbul Kadı Sicilleri* 45 2019: 138-139). Ayrıca Evliya Çelebi de 1630'larda İstanbul tekkelerini zikrederken Erdebilî Tekkesi'nin Ayasofya kurbunda bulunduğunu kaydetmektedir (Evliya Çelebi 1314: 320).

9 Başka bir belgede Şeyh Nûreddin Efendi'nin iki dilekçesi üzerine bu meselenin Şûrâ-yı Devlet'te görüşüldüğü bilgisi verilmektedir. Burada 24 Muharrem-20 Rabiulahir 1291/13 Mart-6 Haziran 1874 tarihlerindeki dört yazışmada kesin bir sonuca varılmaması Şeyh Nûreddin Efendi'nin şikâyetinde haklı olduğunu teyit etmektedir (BOA. ŞD. nr. 682-3).

10 BOA. ŞD. nr. 983-19, v. 4.

Efendi'ye ikameti için 400 kuruş kira parasının verilmesi ve ayrıca tekkenin Ziya Paşa'nın evine bitişik olmasından dolayı 60 lira akçe karşılığında yeni binanın 100 arşın mesafede yapılması teklifinin Şeyh tarafından kabul edilmediği de belirtilmektedir.¹¹ 15 Recep 1293/6 Ağustos 1876 tarihli başka bir belgeye göre ise, tekke binasının eski arsası üzerine yaptırılmasının kesinleştiği anlaşılmaktadır (COA. A.} MKT.MHM. nr. 481-7, v. 1-2). B. Tanman ise (1994: 568), son dönem Osmanlı arşiv kayıtlarına dayanarak, burada R. 1301/1885-1886 tarihinde üç erkek ile iki kadının ikamet ettiğini tespit etmiştir. Öyle ise tekke, 1876'tan kısa bir süre sonra yeniden inşa edilmiştir.

Hüseyin Vassâf (2006: 332) eserinin son cildinde 1920'lerden bahsederken "Bu dergâh (Erdebilî Tekkesi), Ayasofya Câmîi şerifîne karşıdır. Zamanımızda tecdîden inşâ olunmuşdur" bilgisini vermekle tekke binasının yeniden inşa edildiğinden, yani tekkenin günümüzde ayakta olan yeni yapısından bahsetmektedir¹². Son dönemde özellikle de 1910'dan sonra İstanbul tarihi incelenirken ortaya çıkan bilgiler ışığında bugünkü şekli ile Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekke binasının muhtemelen 1912 İshakpaşa yangınından sonra bir daha yapıldığı anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan 1086-87/1675-1677 tarihli *İstanbul Kadı Sicilleri'*nde bir olaya şahitlik etmiş birisi olarak bu dönemde tekkede şeyhlik yapmış Erdebilîzâde Şeyh Mehmed Efendi'den bahsedilirken, söz konusu tekkenin İshak Paşa Câmîi Mahallesi'nde bulunduğu bilgisi verilmektedir (*İstanbul Kadı Sicilleri* 2010: 93-94). Burası, Fatih döneminde (1444-1446,1451-1481) Ayasofya Camii Nahiyesi'nde bulunan 17 mahalleden biridir (Canatar, 2015: 236). İstanbul'da 1633 tarihinden 1922'ye kadar geçen 289 sene içinde 518 büyük yangın tespit edilmiştir. Her defasında geriye ciddi tahribat bırakan bu büyük yangınlardan biri de 17 Cemazeyilâhir 1330/3 Haziran 1912'de çıkan İshakpaşa yangınıdır. Ayasofya Câmîi civarındaki evlerin ahşap ve birbirine yakın olması, aynı zamanda sokakların darlığı, yangının geniş çevreye süratle yayılmasına neden olmuştur. Akşama kadar süren bu yangında esasen sekiz mahalle yani İshakpaşa, Nakilbend, Kapağası, Güngörmez, Küçük Ayasofya, Akbıyık, Seyithasan ve Kabasakal mahalleleri zarar görmüş; bazı çevre semtlerde toplamda 885 bina (Eyice, 2000: 539; Söğüt, 2019: 256-258), bir başka tespite göre ise (Şehsuvaroğlu, 2019) 1111 ev, 118 dükkân, altı cami, beş mektep, bir medrese, bir tekke ve üç hamam yanarak harabeye çevrilmiştir (Fotoğraf: 3). 1912'de İshakpaşa'da çıkan ve sekiz mahalleyi tahrip eden büyük yangından sonra yeniden yapılanmak için çeşitli imar planları hazırlanmıştır. En son 1916'da İsmail Canbolat Bey'in şehreminliği döneminde içinde Evkaf İnşaat Müdürü Kemaleddin Bey'in de bulunduğu uzman kişilerden oluşan bir komisyonun görüşüne göre İstanbul'un önemli yerlerinin düzenlenmesi için ileri sürülen plan ve projeler gereğince İshakpaşa yangınında zarar görmüş mahallelerin de bu plana uygun bir biçimde yeniden yapılanması öngörülmüştür (Söğüt, 2019: 263-267). Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin günümüzdeki binası da muhtemelen bu yıllarda, yani 1916'tan hemen sonra yapılmış; Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar tarikat yapısı olarak kullanılmıştır.

1.3. Tekkenin Şuanki Mevcut Hali

Şu anda ayakta olan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin binası dikdörtgen şeklinde yaklaşık 22x7 metrekaredir. Caferiye Sokağı üzerindeki cephede sivri kemerli ikiz pencerelerin taçlandığı cümle kapısının arkasında yapıyı iki kanada ayıran giriş taşılığı uzanmaktadır. Bu taşılığın solunda tevhidhâne, sağındaki iki

11 BOA. İ..ŞD.. nr. 31-1520, v. 1; Köse 2012: 96; 2018: 857.

12 Fatih Köse, yanlışlıkla Vassâf'ın verdiği bu bilgiyi tekkenin 1293/1876 senesinde yapılan binasına ait olduğunu belirtmektedir (Köse, 2012: 96; 2018: 857).

katlı tarafta ise zemin katta selâmlık birimleri ile mutfak, üst katta da haremlik bulunmaktadır. Yapının tevhidhâne kanadında Caferiye Sokağı tarafındaki cephede tekkenin ilk inşa tarihinin yazılı olduğu iddia edilen ufak boyutlu bir mermer levha üzerinde Arapça manzum kitâbesi hâlen mevcuttur. Kitâbenin yan taraflarında altta dikdörtgen ve demir parmaklıklı birer pencere, bunların üzerinde ise sivri kemerli tepe pencereleri vardır. Selâmlık ve hâremlik kanadında da her katta altışar dikdörtgen pencere yer almaktadır (Fotoğraf: 4 ve 5). Cumhuriyet döneminde tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra tevhidhane bölümü kendi haline terk edilmiş olsa da haremlikte son şeyh Halil Sırrı Efendi'nin ailesi bir müddet daha ikamet etmiştir. 1970'lerde Akıncılar Derneği'nin İstanbul il merkezi olarak kullanılan bina, bu derneğin kapatıldığı 1980'den sonra Vakıflar İdaresi tarafından kiraya verildiği B. Tanman'ın (1994: 567) çalışmasında bildirilmiştir. Tekke, 1990'larda son şeyhin torunu Halil Sırrı Gerçin (ö. 2005) tarafından ev olarak kullanılmıştır (*Radikal Gazetesi*, 23.07.2002). Binanın terk edilen tevhidhâne kısmı 2009 yılında Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından onarımı yaptırıldıktan sonra bir süre Câferiye Tekkesi Mustafa Öncel Salonu olarak hizmet vermiştir (Fotoğraf: 6). Selâmlık ve hâremlik kısmında ise şu anda iki şirket faaliyet göstermektedir.

2. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Vakfiyesi

2.1. Vakfiye'nin Muhtevâsı

Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne ait vakfiyenin aslı tespit edilememiştir. Sureti Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 571 nolu defterin 1. sayfasında kayıtlıdır. Evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli bu Arapça vakfiye iki sayfadan oluşmaktadır.

Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Vakfiyesi'nin Türkçe özeti 953/1546 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde (s. 2-3) olup, sehven evâil-i Şaban 940 tarihli olarak kaydedilmiştir. İncelenen vakfiyenin Arapça olduğuna bakılırsa, vakif tahrir defterine kaydedilirken Türkçe'ye çevrilmiştir. Adı geçen defter 1970 yılında Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi tarafından neşredilmiştir.

Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Vakfiyesi'nin ikinci Türkçe özeti 1009/1600 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*'nde olup sehven evasıt-ı Ramazan 967/9 Haziran 1560 yılında hazırlanıp tescil edilmiş olarak gösterilmiştir. Bu vakfiye özeti, Mehmet Canatar tarafından hazırlanan *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1009/1600 Târihli* adlı kitapta (s. 2-4) bulunmaktadır.

2.2. Vakfiye'nin Özellikleri

a) Tescil ve Tasdiki

Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin 1539 tarihli vakfiyesini Ebüssuud Efendi¹³ Rumeli Kazaskeri iken hazırlamış ve tescil etmiştir.¹⁴

b) Zâviye için Vakfedilen Mallar

Sinân-ı Erdebilî, kendi adıyla anılan zâviyenin işlevini yerine getirmesi için İstanbul'un değişik yerlerinde bulunan çok sayıdaki gayrimenkulü vakfetmiştir (Bk. Tablo 1)

13 Ebüssuud Efendi, 30 Aralık 1490'da İstanbul yakınlarındaki Metris köyünde dünyaya geldi. Dönemin tanınmış ulemasından ders aldı. Çeşitli medreselerde görev yaptıktan sonra Kasım 1533'te İstanbul Kadılığı'na, Ağustos 1537'de Rumeli Kazaskerliğine, 1545 yılında da şeyhülislâmlığa atandı. O, bu görevini vefatına kadar (23 Ağustos 1574) sürdürmüştür (Akgündüz 1994: 365-366; Düzenli 2007: 21-31).

14 VGMA, 946/1539: 2.

Tablo 1. Şeyh Sinan-ı Erdebili Tekkesi Vakıf Gelirleri

1	İstanbul'da Edirnekapı Mahallesi'ndeki altı dükkânı, bir ekmekçi fırını, bir atdeğirmeni, bir su kuyusunu, bir bahçeyi, bir helayı, bir avluyu müstemil menzil.
2	Yenibahçe'de bulunan bir yer odası ile bir su kuyusunu içeren ev.
3	Tahtakale yakınındaki Hoca Keşkeş Mahallesi'nde bulunan iki yer odası ile iki çardağı içine alan ev.
4	Hoca Hayreddin Mahallesi'ndeki bir dükkân ile üç çardağı içeren ev.
5	Sultan Bayezid İmareti yakınındaki altı hücre ile bir su kuyusu ve bir helası bulunan ev.
6	İstanbul'da Darbhane yakınındaki Yeni Mahalle'de bir yer odası, bir hücre ve bir helayı muhtevi ev.
7	Sarıdemirci Mahallesi'nde bulunan iki dükkân ile birlikte ev.
8	İstanbul'da Balatkapısı yakınındaki dükkân.
9	İstanbul'da Selanik Mahallesi'nde bulunan sekiz hücre, dört dükkân, bir fırın, bir at değirmeni ve bir su kuyusu ile bir ahır içine alan ev.
10	Marola Mahallesi'ndeki Şahnişin olarak bilinen bir sofayı, üç çardağı ve bir ahır içeren ev.
11	Ayasofya Mahallesi'nde üzerinde bir çardağı bulunan bir ahır ile ev.
12	Galata Kulesi dışında Karaköy'deki dört dükkân.
13	Galata Kazası'nda Tophane'deki dört hücre.
14	Galata Yenikale dışındaki bir ekmekçi fırını ile iki çardağı, bir ahır, iki gölgeliği ve bir helası olan ev.
15	Ayasofya Mahallesi'ndeki Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi'nin bitişiğindeki bir yer odasını, iki çardağı, halvetli bir hamamı, bir mutfığı, bir su kuyusunu, bir mahzeni, bir helayı müstemil evin tamamı olup adı geçen zâviyenin şeyhine meşruttur.
16	Yine aynı mahalledeki iki ahır ve bir çardağı müstemil diğer ev. Bu da vâkıfın oğullarına ve soyu kesilinceye kadar batından batna oğullarının oğullarına meşrut olup soyunun kesilmesinden sonra adı geçen evkâfa dâhil edilecektir.
17	Vâkıfın mal ve mülkü olan 10 adet bakır sahan, üç kazan, iki tencere, bir sacayağı, bir su küpü.
18	Vâkıf, Sarıdemirci Mahallesi'ndeki bir ahır ve bu ahırın üzerindeki bir odayı ve bunun üzerinde diğer bir odayı, bunun üzerindeki diğer bir odayı ve bir yer odasını, onun üzerindeki bir odayı ve üstteki bir sofayı ve bir helayı ve küçük bir avluyu müstemil menzil ve küçük bir avlusu bulunan evi. Vâkıf bu evi; Ayasofya evkafının mütevellisi ve Kemalzade İshak Çelebi'nin vekili Keresteci Abdullah oğlu Şüca'dan; onaltı bin gümüş dirheme satın alıp bu vakfiyede yazılı diğer evkafına ilhak eyledi.
19	Vâkıf, Sirozlu Mahallesi'ndeki bir yer odasını, bu odanın üzerinde bir çardağı ve bunun üzerinde diğer bir çardağı ve bir su kuyusunu ve bir helayı ve bir avluyu müstemil menzil ve Galata şehri haricinde Balık Pazarı'ndaki dükkân.
20	Gül Câmî Mahallesi'nde bir avlu içindeki dört hücre.
21	Ayrıntısı aşağıda verilecek olan kitaplar ki bunlar; beş Mushaf, Kur'an'dan 30 cüz, Enam sûresinden 10 cilt, bir Muhammedîye, başka bir hat ile yazılmış diğer bir Muhammedîye, Miftâhü'l-Cenne, Mevlüdü'n-Nebî'dir (VGMA 946/1539: 1-2; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1970: 2-3; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 2004: 2-3).

c) Daha Sonra Satın Alınan Gayrimenkuller

Tekkeye daha sonra birçok gayrimenkul satın alınarak vakfa gelir sağlandığı bazı belgelerden anlaşılmaktadır (Bk. Tablo 2).

Tablo 2. Şeyh Sinan-ı Erdebilî Tekkesi Vakfına Sonradan Dahil Olan Geyrimenkuller

1	Çorlu Kazası'na bağlı Kemâller köyü. Son dönem Osmanlı arşiv belgelerinden Evkaf-ı Hümâyûn Nezareti'nden Şûrâ-yı Devlet'e havale edilen 9 Mart 1337/9 Mart 1921 tarihli tezkire mazbatasında Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin yaşadığı dönemle ilgili rivayeten de olsa verilen bilgiler içinde Osmanlı ordusunun Çorlu'dan geçerken Şeyh'in kerameti ile bir hadis-i şerifi beyan eylediğine mükabil Kemâller köyünün Hânkâh'ın tasarrufuna verildiğinden bahsedilmektedir. ¹⁵ Oysa Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin 1539 tarihli vakfiye suretinde ve hatta 953/1546 ile 1009/1600 tarihli Türkçe özetlerinde zâviyeye vakfedilen mallar içinde Çorlu'nun Kemâllar köyünün ismi belirtilmemektedir. ¹⁶ Edinen bilgiye göre Kemâllar köyünün Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin vakfı olarak şimdilik ilk defa 1056/1646 tarihli belgede geçmektedir. ¹⁷ Sonradan evâil-i Rebiyülâhir 1091/1 Mayıs 1680, ¹⁸ 29 Cemaziyelevvel 1195/23 Mayıs 1781, ¹⁹ 9 Şaban 1284/16 Aralık 1867 ²⁰ ve 9 Mart 1337/9 Mart 1921 ²¹ tarihli belgelerden Kemâllar köyünün Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne ait vakf olduğu anlaşılmaktadır.
2	21 Muharrem 1180/29 Haziran 1766 tarihli belgede geçen bilgiye göre Galata sâhilinde Balıkpazarı yakınında vâki olan evkâfdan Şeyh Sinân-ı Erdebilî Vakfı'ndan olan kayıkhâne ve üstinde bulunan kayıkların sâkin olduğu on bir bâb oda. ²²
3	19 Muharrem 1217/22 Mayıs 1802 tarihli belgede geçen bilgiye göre Şeyh Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi vakfı mülhakâtından Cihân Bey Vakfı'na ait iken satın alınan Balatkapısı dâhilinde el-Hâc İsa Mahallesi'nde bulunan bir menzil. ²³
4	5 Rebiulahir 1217/5 Ağustos 1802 tarihli belgede geçen bilgiye göre Şeyh Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi mülhakâtından Sinân Bey Vakfı'ndan satın alınan Galata'da Eğrikapı dâhilinde Sultan Bâyezid Mahallesi'nde bir bâb menzil. ²⁴
5	30 Recep 1284/27 Haziran 1867 ve 19 Rabiylâhir 1284/20 Ağustos 1867 tarihli arşiv belgelerine göre önceleri Sinân-ı Erdebilî Tekkesi karşısında bulunan Elçili Dergâhı'na ait olup sonradan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Vakfı'na bağlanan Çorlu Kazası'na tâbi Türkmenli köyünde bağlar. ²⁵
6	7 Cemaziyelahir 1301/24 Nisan 1884 tarihli belgede geçen bilgiye göre Şeyh Sinân-ı Erdebilî Vakfı mülhakâtından merhûm Cihân Bey Vakfı'na ait iken satın alınan Galata'da Sultan Bâyezid Mahallesi'nde Yenişehirli sokağında vâki bir kıt'a menzil arsası. ²⁶

15 BOA. ŞD., nr. 203/10, v. 1.

16 VGMA 946/1539: 1-2; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 2-3; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 2004: 2-3.

17 BOA. A. {DVNSMHH.d... nr. 91-306.

18 *İstanbul Kadı Sicilleri* 55, 2019: 393-394.

19 BOA. C.EV. nr. 486-24594.

20 BOA. MVL. nr. 1036-89.

21 BOA. ŞD., nr. 203/10, v. 1.

22 *İstanbul Kadı Sicilleri* 76, 2019: 212-213-394.

23 *İstanbul Kadı Sicilleri* 82, 2019: 285-286.

24 *İstanbul Kadı Sicilleri* 82 2019: 333-334.

25 BOA.MVL. nr. 552-103; nr. 541-16.

26 *İstanbul Kadı Sicilleri* 100 2019: 243-244.

c) Devlet Tarafından Yapılan Yardımlar

Bazı belgelerden Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne devlet tarafından da zaman zaman yardımların yapıldığı anlaşılmaktadır. Buna özellikle cüluslarda, bayramlarda ve yılbaşılarda sık sık raslanmaktadır. 1012/1603 tarihli bir belgede muhtemelen I. Ahmed'in 21 Aralık 1603'teki cülusundan sonra Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne 15 altın para ihsan edildiği kaydedilmektedir. Belgede "Geçen cülusda verilmiş ise virile deyü buyruldu"²⁷ kaydına bakılırsa tekkenin bütün cüluslarda bahşış aldığı anlaşılmaktadır. Yine kayıtlarda 29 Zilhicce 1258/31 Ocak 1843'te beş adet,²⁸ 1286/1869-70 yılında (Köse, 2012: 96) ve 9 Zilhicce 1325/13 Ocak 1908'de bir adet,²⁹ yine R.1325/1910 tarihinde beş adet olmak üzere devlet tarafından kurban bayramı dolayısıyla kurbanlık koyunun ihsân edildiği belirtilmektedir (Tanman, 1994: 568). Bunlardan başka yılbaşı için her sene "Muharremiye" olarak 30 kuruş paranın verildiği de bilinmektedir.³⁰ Ayrıca, Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi Haremyn-i Şerifeyn Evkafı'na bağlı zaviyelerden olduğu için bazen bu yolla da hazineden yardımlar almıştır.³¹

Osmanlı maliyesinde ciddi payı olan tekke ve zaviyelerin gelir giderlerinin hesabı tutularak kontrol edilmekte idi. 01 Safer 1266/17 Aralık 1849 ve 20 Rebiyülevvel 1281/23 Ağustos 1864 tarihli Muhasebe kayıtlarında kontrol edilen tekkeler içinde Erdebilî Tekkesi'nin de ismi geçmektedir.³² Bazen Muhasebe zamanı mali durumları iyi çıkmayan tekke ve zaviyelere ihtiyaçları için ilaveten "zuhurât" adı ile destek verilmiştir. Erdebilî Tekkesi'ne 30 Zilkade 1273/22 Temmuz 1857 tarihinde 30 kuruş yardım yapıldığı kayıtlarda geçmektedir.³³

d) Mevkufâtla İlgili Şartlar

Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi'ne ait vakfiye suretinde vakıf gelirlerinin dağıtımına dair bilgiler de bulunmaktadır. Öncelikle Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin şeyhi ve ailesi için bir evin tahsis edilmesi şartı konmuş; bu mekânda, şeyhe alt katta bir oda, üst katta ise ailesi ile birlikte yaşaması için iki oda, bir mutfak, hamam ve bir su kuyusu tahsis edilmiştir. Yine aynı mahalledeki iki ahır ve bir çardağı müştemil diğer evi de vâkıfın oğullarına ve soyu kesilinceye kadar batından batna oğullarının oğullarına meşrut olup soyunun kesilmesinden sonra adı geçen evkâfa dâhil edileceği şartı da vakfiyeye konmuştur. Vakfın gelirinden tamir giderleri ile mukâtaa bedelleri verilikten sonra kalan paradan öncelikle mütevelliyeye, tekkenin şeyhine ve cabiye her gün üçer dirhem verilmesi ve bunlardan artan paranın adı geçen zâviyede kalan fukarânın yemeğine sarf edilmesi de koyulan şartlardan biridir. Başka bir şart ise, zâviyeye gelen misafirlerle ilgilidir. Buna göre zâviyeye gelen misafirler ulema ve sâdâttan iseler üç gün üç gece, eğer halktan iseler ancak bir gün misafir edileceklerdir. Yine Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin Mustafa ve Ahmed adındaki iki oğlundan her birine günde birer dirhem verilmesi ve soyundan gelen kızlar zaruret içinde kalırlar, muhtaç olurlar ve dul kalırlar da meskene muhtac olurlar ise bu vakfın evlerinden birinde oturacaklardır. Ayrıca, Şeyh Sinân-ı Erdebilî tarafından tekkeye vakfedilmiş olan kitaplar ve mutfak eşyalarının zâviye içinde kullanılması şartı da konulmuştur.³⁴

e) Şeyhlik, Tevliyet ve Nezaret Cihetleri

Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'ne ait vakfiye suretinde şeyhlik ve tevliyet cihetleri hayatta olduğu sürece vâkıfın kendisinde olacak, onun ölümünden sonra bu görevler "oğullarından ve oğullarının oğullarından buna

27 BOA. AE.SAMD.I. nr. 1-6.

28 BOA. EV.d..., nr. 11962, v.3.

29 BOA.TS.MA.e nr. 1302-1, v. 1.

30 BOA. EV.d..., nr. 12138, v. 2; nr. 16555, v. 2; nr. 17470, v. 2; nr. 18951, v. 2; nr. 20050, v. 2.

31 BOA. EV.d..., nr. 17499, v. 2; nr. 19108, v. 2.

32 BOA. EV.d..., nr. 13935, v. 2; nr. 19108, v. 2.

33 BOA. EV.d..., nr. 16308, v. 2.

34 VGMA 946/1539: 2; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 2-3; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 2004: 3.

ehil bulunan en büyüğüne, eğer bu oğullarından irşâda ehil kimse kalmazsa meşîhatın vâkîf-ı *mez-kûrun hulefâsından ehil olana virilmesi...*"; nâzırlığın ise Rumeli kazaskerlerine ait olması kaydı bulunmaktadır.³⁵ Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nde görev yapacak şeyhlerin aileden olduğu tekke ile ilgili arşiv belgeleri ve dönemin Osmanlı kaynaklarında görmek mümkündür. Aşağıda tespit edilen şeyhlerin biyografileri verilecektir.

1. Şeyh Mehmed Efendi: Tekkenin kurucusu olan Şeyh Sinân-ı Erdebilî vakfiyeyi tescil ettirirken büyük oğlu Şeyh Mehmed Efendi'yi mütevelli olarak tayin etmiştir. Bu konuyla ilgili bilgiler daha önce zikredilen Sinân-ı Erdebilî Vakfı'na ait evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli vakfiye suretinde açık bir şekilde belirtilmektedir. Bu zatla alakalı şimdilik sadece Nev'îzâde Atâî'nin eserinde yarım sayfalık fakat yeteri kadar dolgun bilgi geçmektedir³⁶. Burada da onun için "*Erdebilîzâde Mehmed Efendi*" denmekte, yukarıda belirtilen vakfiye suretinde yazılanları teyit etmektedir (Nev'î-zâde Atâî, 1989: 87).

Erdebilîzâde Şeyh Mehmed Efendi, babasının ehl-i tasavvuf olmasından dolayı tahsiline önem verilmiş ve medrese eğitimini bitirdikten sonra İstanbul Kadısı Karasili Hasan Efendi'nin (ö. 957/1550) hizmetine girmiş; kısa bir süre sonra sahn müderrisi olan Arabzâde Abdülbâkî Efendi'ye yakınlık göstererek onun muidi olmuştur. Tarihî olayların seyrine bakılırsa bahsedilen bu gelişmeler 1537 yılından önce vuku bulmuştur.³⁷ Müderris olmak istemeyen Mehmed Efendi, babası gibi tarikat yolunu seçerek Sünbül Sinân Efendi'nin vefatından sonra onun yerine geçen Merkez Efendi'ye (ö. 959/1552) intisap etmiştir. Onun yanında bir Halvetî-Sünbülî Şeyhi olarak yetişen Erdebilîzâde Mehmed, 951/1544 yılında vefat eden babasının yerine İstanbul'daki Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi'nin şeyhliğine atanmış; ömrünün sonuna kadar bu görevde kalmıştır.

Nev'î-zâde Atâî'nin zahîrî ve bâtınî ilimler sayesinde dönemin aziz kişilerinden olduğuna vurgu yaptığı Şeyh Mehmed Efendi, zâviye şeyhliğinin yanı sıra özellikle cuma günleri Ayasofya Câmii'nde vaaz eder, tefsir dersleri verir, hadislerden nakillerde bulunur, ayrıca müzakereli Arap dili ve edebiyatı dersleri yapardı. Muharrem 974/19 Temmuz-17 Ağustos 1566 tarihinde vefat etmiş ve Yenikapı haricindeki mezarlıkta defnedilmiştir (Nev'î-zâde Atâî, 1989: 87).

2. Mevlânâ Mustafa Çelebi: Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin 1539 tarihli vakfiye suretinde Mevlânâ Mehmed Çelebi, Mustafa ve Ahmed Çelebi isimlerinde üç oğlunun olduğu yazılmaktadır. Mevlânâ Mehmed Çelebi'nin vefatından hemen sonra, evâsıt-ı Safer 974/1-10 Eylül 1566 tarihli başka bir belgede ise Erdebilîzâdelere ait Ayasofya-ı Kebir Mahallesi'ndeki dükkânların satılmasında aile büyüğü olarak "Mevlânâ Mustafa Çelebi ibn el-merhûm eş-Şeyh Sinân el-Erdebilî"nin ismi geçmektedir.³⁸ Belgede verilen bilgiye göre Mevlânâ Mehmed Çelebi'nin vefatından sonra onun yerine şeyhlik ve tevliyet işi kardeşi, yani Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin ikinci oğlu Mevlânâ Mustafa Çelebi'ye bırakılmıştır.

3. Hacı Pîrî ve Şeyh Mehmed Efendi (ö. 1057/1647): Osmanlı müellifi Şeyhî Mehmed Efendi (1989: 566-567), Erdebilîzâde Ahmed Efendi'den bahsederken, babası Şeyh Mehmed b. Hacı Pîrî'nin vefatından sonra zâviyede seccadenişin olarak vakıf işlerini de devraldığını yazmaktadır. Şimdilik bunun dışında Erdebilî Tekkesi'nin art arda postnişini olan Hacı Pîrî ve oğlu Şeyh Mehmed Efendi hakkında başka bilgi tespit edilememiştir.

35 VGMA 946/1539: 2; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 1970: 2-3; *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri* 2004: 3.

36 Şeyh Mehmed Efendi hakkında ilk defa R. Öngören'in Doktora Tezi'nde Nev'îzâde Atâî'ye istinaden kısa bilgi verilmiştir (1996: 33-34).

37 Karasili Hüsameddin Hasan Çelebi, 944/1537 yılında İstanbul'da müderris iken art arda Bursa, Edirne ve son olarak İstanbul kadılığı yapmış; 952/1545 tarihinde İstanbul kadılığından azledilmiştir (Mehmed Mecdî 1989: 477).

38 COA. TS.MA.e, nr. 1240-40.

4. Erdebilîzâde Ahmed Efendi: Şeyhî Mehmed Efendi' nin eserinde Ahmed Erdebilîzâde, Ayasofya-yı Kebir Camii yakınında zâviyeleri olan Şeyh Mehmed Efendi b. Hacı Pîrî'nin oğlu olarak geçmektedir. 1017/1608 tarihinde medrese eğitimini tamamladıktan sonra Tophane'de bulunan Karabaş Zâviyesi'nin şeyhi olan Mükâşif Mehmed Efendi'den tövbe almıştır. 1036'nın altıncı ayında/17 Şubat-17 Mart 1627'de Nal Camii/Nallı Mescit'te³⁹ cuma vaizliği kendisine ihsan olunmuştur. 1057/1647 yılında babasının vefatından sonra zâviyelerinde seccadenişin olarak vakıf işlerini de üzerine almıştır. Muharrem 1068/9 Ekim-6 Kasım 1657'de Fakirzâde Şeyh Abdullah Efendi'nin yerine Fatih Camii'nde; Safer 1070/18 Ekim-15 Kasım 1659'da Mısırî Ömer Efendi'den (ö.1069/1658-59) sonra Süleymaniye Câmii'nde; Şevval 1074/27 Nisan-26 Mayıs 1664'te ise, Bosnevî Osman Efendi'den (ö.1664) boşalan Ayasofya-yı Kebir Câmii'nde vaizlik görevi verilmiş; Şaban 1080/25 Aralık-24 Ocak 1669'da vefat etmiştir (Şeyhî Mehmed Efendi 1989: 566-567; Mehmed Süreyya, C. 1. 1996: 174).

5. Şeyh Mehmed Efendi (ö.1100/1688-89): Erdebilîzâde Ahmed Efendi'den sonra büyük oğlu Mehmed Efendi yerine postnişin olmuştur (Şeyhî Mehmed Efendi, 1989: 567). Erdebilî Tekkesi'nin şeyhi olarak hakkında 1086/1675,⁴⁰ 20 Muharrem 1087/4 Nisan 1676,⁴¹ evail-i Rebiyülâhir 1091/ Mayıs başları 1680⁴² tarihli İstanbul Şer'îye Sicilleri'nde çok kısa bilgi verilmektedir.

6. Şeyh Mahmud b. Mustafa Efendi: Erdebilî ailesinin onuncu oğludur. Ayvansarâyî (Ayvansarâyî vd. 1281: 8), 1768'de yazmaya başladığı *Hadikatü'l-Cevâmi* adlı eserinde Erdebilî Tekkesi'ni anlatırken "Hâliyen zâviyenin şeyhi onuncu oğludur Mahmud ibn Mustafâ..." diye belirtmektedir. Tabibzâde Mehmed Zâkir Şükrü Efendi ise, eserinde Sinân-ı Erdebilî Tekkesi ile ilgili meşâyih silsilesini bazı eksiklerle gösterirken, takriben 1100/1688 yılında vefat eden Şeyh Mehmed Efendi'den sonra bu göreve ardıcıl olarak 6 ve 7. meşâyih sırası ile yeğenleri Şeyh Mehmed (ö.1173/1759-60) ve Şeyh Mahmud (ö.1183/1769-70) efendilerin geldiğini yazmaktadır (Tabibzâde 1980: 58). Ayvansarâyî'nin Şeyh Mahmud ibn Mustafa Efendi'yi onuncu oğul olarak göstermesi gerçeğe daha uygundur (şeyhlik sırası 11.). Bu durumda 1100/1688 yılında vefat eden Şeyh Mehmed Efendi'den sonra aileden olan daha iki kişinin şeyhlik yapması icap etmektedir. Ancak bu konuda şimdilik herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Sadece bu dönem *İstanbul Kadı Sicilleri*'nde Erdebilîzâdeler'den olup şahitlik yapmış iki kişinin ismi geçmektedir. Bunlar 16 Ramazan 1097/6 Ağustos 1686 tarihinde İbrahim Çelebi Erdebilîzâde⁴³ ve 4 Cemaziyelâhir 1102/5 Mart 1691 yılında ise, Ahmed Ağa Erdebilîzâde'dir.⁴⁴

Erdebilî Tekkesi'nin son dönem meşâyihini Tabibzâde Mehmed Zâkir Şükrü Efendi eksik olarak belirtmiş, bunlara bazı ilaveler eden Fatih Köse'nin tespitlerine göre ise tekkede toplam 16 postnişin irşad faaliyeti içinde bulunmuştur (Köse, 2018: 857). Fakat postnişin sayı 16 değil, 21 olmalıdır. Son dönem Osmanlı belgelerine göre Şeyh Mahmud Efendi'nin 1183/1769'da vefatından sonraki şeyhlerin silsilesi şöyledir: Vekil-i Şeyh Abdüllatif Efendi damad-ı Şeyh Mahmud Efendi (ö. 1207/1792), *Şeyh Seyyid Mehmed Nûreddin* Efendi (ö. 1802)⁴⁵, *Şeyh Seyyid Abdülgani* Efendi ibn Şeyh Abdüllatif Efendi (ö.1256/1840-41), Yeğeni Şeyh Seyyid Abdüllatif Efendi ibn Şeyh Mehmed Nûreddin Efendi (ö. 21 Cemaziyelâhir 1264/25

39 Günümüzde İstanbul Cağaloğlu'ndaki bu câmi, Bâbiâlf'de, İstanbul valilik binasının yakınında bulunduğu için *Bâbiâlf Mescidi* veya banisine nispetle İmam Ali Mescidi diye anılmışsa da bir zamanlar minaresinde bulunan nal şeklindeki izlerden dolayı halk arasında *Nallı Mescit* olarak tanınmıştır. Fatih Sultan Mehmed dönemine ait olan bu câmi, inşa edildiği dönemin mimarisine göre büyük ölçüde değişikliklere uğramıştır (Karakaya 2006: 348-349).

40 İstanbul Kadı Sicilleri 2010: 93-94.

41 İstanbul Kadı Sicilleri 18 2019: 94.

42 İstanbul Kadı Sicilleri 55 2019: 393-394.

43 *İstanbul Kadı Sicilleri BAB Mahkemesi № 46 2011: 543.*

44 *İstanbul Kadı Sicilleri BAB Mahkemesi № 54 2011: 204.*

45 İstanbul Kadı Sicillerinde geçen bilgiye göre 19 Muharrem 1217/22 Mayıs 1802 tarihinde daha hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen vefatından sonra olsa gerek 5 Rabiulâhir 1217/5 Ağustos 1802'de ise yerine Şeyh Seyyid Abdülgani Efendi'nin geçdiğine dair bilgi bulunmaktadır (*İstanbul Kadı Sicilleri 82 2019: 285-286; 333-334*).

Mayıs 1848), Şeyh Mehmed Nûreddin Efendi ibn Şeyh Abdüllatif Efendi (ö. 9 Safer 1296/2 Şubat 1879), önceki şeyhin kardeşi Şeyh Ahmed Rifat Efendi, Şeyh Mustafa Safvet Efendi ibn Mehmed Şakir Efendi, Emmizade Şeyh Mehmed Nûreddin Efendi (ö.17 Zilkade 1324/2 Ocak 1907), *Şakir Ağa* (Emmizade Şeyh *Mustafa Safvet Efendi*)⁴⁶, Nazif Efendi ve son şeyh Halil Sırrı Efendi (ö. 1932) (Tabibzâde, 1980: 58; Kamil, 1980: 283; Tanman, 1994: 568; Köse, 2012: 97-98).

Burada Vekil-i Şeyh Abdüllatif Efendi damad-ı Şeyh Mahmud Efendi ve sonra da oğlu Seyyid Abdülgani Efendi'nin şeyhliği ilk başta akılları karıştırmaktadır. Ayrıca kaynaklarda da bu mesele açıkça belirtilmediği için Şeyh Abdüllatif Efendi'nin Erdebilîzâde olduğuna dair şüpheler oluşmakta idi. Sadece Tabibzâde'nin eserinde geçen bu bilgi bazı araştırmacılar tarafından da aynen kabul edilmiştir (Tabibzâde, 1980: 58; Tanman, 1994: 568; Bölükbaşı, 2015: 61-63; Köse, 2018: 857). Ancak, *Şeyh Abdüllatif Efendi*'nin Çorlu'da Kemâller köyündeki vakfın malı olan bağ ve bahçelerine edilen müdahalelere karşı mahkemeye 1095/1781 tarihinde yazdığı dilekçesinde kendi imzasını "eş-Şeyh Abdüllatif Erdebilîzâde" diye yazması⁴⁷ ve ayrıca R. 26 Haziran 1332/ 9 Temmuz 1916 tarihli son dönem Osmanlı arşiv belgesinde tekkenin son şeyhi Halil Sırrı Efendi'den bahsedilirken de "Vakf-ı müşarun-ileyhin mütevellisi ve hânkâh-ı şerifin şeyhi Erdebilîzâde Halil Sırrı Efendi tarafından istid'a edilmesi..." diye belirtilmesi,⁴⁸ aslında Şeyh Abdüllatif Efendi'nin de Erdebilîzâde ailesi mensubu olduğuna işaret etmektedir. Öyle ise Şeyh Abdüllatif Efendi, muhtemelen Şeyh Mahmud Efendi'nin amcazadelerinden biri olup *Şeyh'in kızı ile* evlenince damad olarak vasfedilmiştir.

Bir başka mesele ise meşreb olarak tarikat yolunda da bazı değişikliklere gidilmesidir. Uzun yıllar Halvetî-Sünbülî tekkesi olarak işlevini sürdüren bu dergâh 19. yüzyılda Celvetîlik hakim olmaya başlamıştır. Celvetî meşayihinden Abdurrahman Nesib Efendi (ö. 1258/1842) ve amcası Abdi Efendi'nin Erdebilî Tekkesi şeyhleri arasında yer aldığı ve Abdurrahman Nesib Efendi'nin babasının vefatı üzerine Hüdâî Tekkesi'ne şeyh olduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Mehmed Süreyya, 1996: 95; Yılmaz, 1980: 283).

7. Halil Sırrı Efendi: Erdebilî Tekkesi'nin Osmanlı dönemindeki son şeyhi, kısa süre şeyhlikte bulunan babası Nazif Efendi'den sonra Halil Sırrı Efendi olduğu bilinmektedir. Vassâf (2006: 332) bu durumla ilgili şöyle demektedir: "Bu dergâh (Erdebilî Tekkesi), Ayasofya Câmii şerifine karşıdır. Zamanımızda tecdîden inşa olunmuş ve meşihatine Şeyh Sırrı Efendi nam zât tayin edilmiştir. Sırrı Efendi, (Nakşi) Erbili Şeyh Es'ad Efendi hulefâsından olup, âşık, mesleğine sadık, mültefit, hoş-gû bir zâttır".

Dedesı ile aynı ismi taşıyan torun Halil Sırrı Gerçin'e göre Şeyhliğin dedesine devredildiğine ilişkin ellerinde bulunan icazet belgesinde de şu ifadeler yer almaktadır: "Nakşibendi Târîkatı'na mensup sâlih evlat ki, (burada Halil Sırrı Efendi kastediliyor) bu fakirden, yüce târîkatı aldı... Böylece fakir sofilerle meclis kurduğunda kullara nasihat vermesi için ona izin verdim" (Radikal Gazetesi 23.07.2002). Buradan anlaşıldığına göre Halil Sırrı Efendi, uzun yıllar Halvetî-Sünbülî Zâviyesi olarak varlığını sürdüren ve 19. yüzyılda ise bir ara Celvetîlerin hakimiyeti altına giren bu dergâhta bir Nakşibendî şeyhi olarak görevini ifa etmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekke ve zâviyeler kapatılınca (1925) Erdebilî Tekkesi'nin de faaliyetine son verilmiş ve böylece tekkenin son şeyhi de Halil Sırrı Efendi olmuştur. Bu zât, 1932 yılında vefat edinceye kadar ailesi ile birlikte bu mekânda ikamet etmiştir.

46 10 Kânunısâni 1322/23 Ocak 1907 tarihli belgede Şeyh Mustafa Saffet Efendi'nin vefatından sonra onun yerine postnişin olarak tekke meşayihinin kararı ile soyun büyük evladı olan Şakir Ağa'nın geçtiği belirtilmektedir (COA.TS.MA.e nr. 1302-1, v. 2),

47 BOA. C.EV.. nr. 486-24594.

48 BOA. ŞD., nr. 203/10, v. 5.

Sonuç

Azerbaycan bölgesinden 15. yüzyılın son çeyreğinde gelen, Halvetî ileri gelenlerinden Şeyh Sinâneddin Yûsuf-ı Erdebilî tarafından İstanbul'da kurulan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi ve hemen ardından tesis edilen vakıfları, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar yaklaşık 500 yıl kadar varlığını sürdürmüştür. Bu durum, Osmanlı-Azerbaycan toplumları arasındaki sosyokültürel ilişkilerin gücünü göstermesi açısından çok büyük önem arz etmektedir. Genel olarak bakıldığında her iki coğrafyadaki bu ilişkiler ağının kurulmasında evvela Azerbaycan ve Osmanlı toplumunun aynı millet, din ve dili paylaşması ile genel yapı olarak ortak ahlâkî değerlere ve temel kültürel bütünlüğe sahip olması gelmektedir. Bu iki Türk bölgesi arasında 15. yüzyıldan başlayarak sosyokültürel ilişkilerin ortaya çıkmasında çok sayıda Azerbaycanlı ilim-irfân insanı rol oynamıştır. 923/1517'de kendi tekkesini kuruncaya kadar Küçük Ayasofya Câmii'nde kürsü şeyhi olarak faaliyet gösteren Şeyh Sinân-ı Erdebilî, bu tarihten sonra Ayasofya Câmii yakınında, kendisine gelen nezir ve sadakalar ile ikamet ettiği evine hücreler ilave ederek bir zâviye yaptırmış, bu tarikat yapısını zengin vakıflarla donatmıştır.

Kuruluşundan bugüne kadar dört defa yeniden inşa edildiği tespit edilmiş olan Sinân-ı Erdebilî Tekkesi, Ayasofya Câmii'nin çevresinde gerçekleştirilen tadilat ve tamirat nedeni ile 17. yüzyılın başları ve 19. yüzyılın son çeyreğinde iki defa sökülerek eski yerinden biraz uzakta tekrar yapılmış; 1912 İshakpaşa yangınında ciddi zarar görünce 1916'dan sonra günümüze ulaşan binası I. Ulusal Mimarlık Üslubu'nu yansıtabilecek şekilde yeniden inşa edilmiştir.

Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nde vâkıfın koyduğu şartlar çerçevesinde şeyhlik ve mütevellilik görevleri Erdebilî ailesinden erkekler tarafından yürütülmesine riayet edilmiş ve 1517-1922 yılları arasında toplam 21 şeyhin görev aldığı ortaya çıkarılmıştır. Şeyh Sinân-ı Erdebilî dâhil tekke şeyhlerinin hemen hepsi devrin şartlarına uygun bir şekilde medrese eğitimi almış ilmiyeden kişilerdir.

Şeyh Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli Arapça vakfiyesinin aslı şimdilik tespit edilemese de sureti elimizdedir. Vakfiyede Şeyh Sinân-ı Erdebilî'nin kendisi, oğulları Mehmed, Mustafa ve Ahmed Çelebiler ve isimleri belirtilmeyen kızlarının olduğu, bir başka belgeden ise bu kızlarının isimlerinin Müslime Hâtûn ve Rahîme olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Yine vakfiye suretinde şâhitler belirtilmese de kadı olarak ismi geçen tarihî önemi haiz şahsiyetlerden uzun yıllar şeyhülislâmlık yapmış Ebüssuûd Efendi bulunmaktadır.

Sinân-ı Erdebilî Tekkesi şeyhleri, 20. yüzyılın başlarına kadar vakfiyedeki şartlara uygun bir şekilde uzun yıllar cuma günleri Halvetî-Sünbülî Tarikatı'nın ayinlerini sürdürmüş, ancak bu dergâh 19. yüzyılda önce Celvetîlerin sonra Nakşibendîlerin tasarrufuna girmiş; 1925 yılında tekke ve zâviyelerin kapatılması ile resmen işlevi son bulmuştur.

Kaynaklar

1) Arşiv Kaynakları

a. **Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.)**

BOA. Ali Emîrî Birinci Ahmed (AE.SAMD.I.) nr. 1-6.

BOA. Sadaret Mektubi Kalemi Evrakı Muhimme Kalemi Evrakı(A.)MKT.MHM.)nr.481-7.

BOA. Bâb-ı Asafî Mühimme Defterleri (A.{DVNSMHM.d...}) nr. 91-306.

BOA. Cevdet Evkaf (C.EV..) nr. 486-24594.

BOA. Evkaf Defterleri (EV.d...), nr. 11962; nr. 12138; nr. 16555; nr. 17470; nr. 18951; nr. 20050; nr. 17499; nr. 19108; nr. 13935; nr. 16308.

BOA. İrade Şura-yı Devlet (İ..ŞD..) nr. 31-1520.

BOA. Meclisi-i Vala (MVL) nr. 1036-89; nr. 552-103; nr. 541-16.

BOA. Şura-yı Devlet (ŞD.) nr. 203-10; nr. 682-3; nr. 983-19.

b. **Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e)**

TS.MA.e. nr. 1302-1; nr. 1240-40.

c. **Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA),**

VGMA. D. nr. 571, 1-2.

2. Yayımlanmış Arşiv Kaynakları

İstanbul Kadı Sicilleri İstanbul Mahkemesi 18 numaralı sicil (H. 1086- 1087 /M. 1675-1676). (2010). Haz. Salih Kahriman ve öte. İstanbul: İSAM Yay.

İstanbul Kadı Sicilleri BAB Mahkemesi 46 numaralı sicil (H. 1096- 1097 /M. 1685-1686). (2011). Haz: Sabri Atay ve öte. İstanbul: İSAM Yay.

İstanbul Kadı Sicilleri BAB Mahkemesi 54 numaralı sicil (H. 1102 /M. 1691). (2011). Haz: Hüseyin Kılıç ve öte. İstanbul: İSAM Yay.

İstanbul Kadı Sicilleri 45 Evkaf-ı Hümayun Müfettişliği 1 Numaralı Sicil (H. 1016-1035 /M. 1608-1626). (2019). editör: Coşkun Yılmaz. İstanbul: Kültür AŞ.

İstanbul Kadı Sicilleri 55 Rumeli Sadâreti Mahkemesi 127 Numaralı Sicil (H. 1090-1091 / M. 1679-1680). (2019). editör: Coşkun Yılmaz. İstanbul: Kültür AŞ.

İstanbul Kadı Sicilleri 76 İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil (H. 1179-1180 / M. 1765- 1767). (2019). editör: Coşkun Yılmaz. İstanbul: Kültür AŞ.

İstanbul Kadı Sicilleri 82 İstanbul Mahkemesi 78 Numaralı Sicil (H. 1216-1217/M. 1801-1803). (2019). editör: Coşkun Yılmaz. İstanbul: Kültür AŞ.

İstanbul Kadı Sicilleri 100 Evkaf-ı Hümayûn Mahkemesi 673 Numaralı Sicil (H. 1300-1301 / M. 1883-1884). (2019). editör Coşkun Yılmaz. İstanbul: Kültür AŞ.

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli. (1970). Haz. Ömer Lütfi Barkan ve Ekrem Hakkı Ayverdi. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay.

İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 1009 (1600) Tarihli. (2004). Haz. Mehmet Canatar. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay.

3. Araştırma ve İnceleme Eserler:

Akgündüz, Ahmet (1994). "Ebüssuûd Efendi". *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 365-371.

Azərbaycan Tarihi (En qədim zamanlardan XX. Asradək) (1994). Ed. Z. M. Bünyadov ve Y.B.Yusifov). Bakü: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı.

Azərbaycan Tarihi (Üç ciltte) (1958).Ed. İ.A.Hüseynov ve vd. Bakü: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı.

Ayvansarâyî, Hâfız Hüseyin ve Ali Satı Efendi (1281). *Hadîkâtü'l-Cevâmi*. İstanbul: Matbaa-i Amire.

Ayvansarâyî, Hâfız Hüseyin (1985). *Mecmûa-i Tevârih*. Haz. Fahri Ç. Derin ve Vahid Çabuk. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.

Berki, Şakir (1962). "Vakfın Lüzumu, Faydaları ve Vakıfları Teşvik". *Vakıflar Dergisi* 5. Ankara: Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay. 19-21.

Bölükbaşı, Ayşe (2015). *XVI. Yüzyılda İstanbul'daki Halveti Tekkeleri*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

Canatar, Mehmet (2015). "İstanbul'un Nahiye ve Mahalleleri". *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi-Siyaset ve Yönetim-2*, III. Ed. Feridun M. Emecen ve Coşkun Yılmaz. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İSAM Yay. 218-245.

Çakmak, Muharrem (2003). "Türk Mutasavvıf Şairi Aksaraylı Cemal Halveti". *EKEV Akademi Dergisi*. 16: 181-196.

Dedeyev, Bilal (2008). "Safevi Tarikatı ve Osmanlı Devleti İlişkileri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 1/5: 205-223.

Dedeyev, Bilal (2009). "15-16. Yüzyıllar Osmanlı-Azerbaycan İlişkileri Bağlamında Osmanlı Devleti ve Halvetiye Tarikatı". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 6/1: 91-106.

Dədəyev, Bilal (2017). "Hurufilik və Osmanlı dövləti". *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Xəbərlər-ictimai elmlər seriyası*, № 4. Bakü: 30-44.

Diker, Hasan Fırat (2010). *Belgeler Işığında Ayasofya'nın Geçirdiği Onarımlar*. İstanbul:Mimar Sinân Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Düzenli, Pehlul (2007). *Osmanlı Hukukçusu Şeyhülİslâm Ebüssuud Efendi ve Fetvaları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Evliyâ Çelebî, Mehmed Zillî ibn Derviş (1314). *Seyahatnâme*. C. I. İstanbul: İkdâm Matbaası.

Eyce, Semavi (2000). "İshak Paşa Câmii ve Hamamı". *İslâm Ansiklopedisi*, C. 22. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 538-540.

Gürses Söğüt, Sibel (2019). "1912 İshakpaşa Yangını ve Ayasofya Çevresinin Yeniden Düzenlenmesi". *METU JFA*, XXXVI/1: 251-280.

Hulvî Mahmud Cemâleddin (1993). *Lemezât-ı Hulvîyye ez Lemeat-ı Ulviyye*. Haz. Mehmet Serhan Tayşi. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay.

Kara, Mustafa (2006). "Hüseyin Vassâf'ın Sefine-i Evliya ve Gülzar-ı Aşk'ı". *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, 17: 323-327.

Karakaya, Enis (2006). "Nallı Mescid". *İslâm Ansiklopedisi*, C. 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 348-349.

- Karataş, Ali İhsan (2015). "Şeyhülislâm Esiri Mehmed Efendi ve Vakıfları". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24/2: 1-43.
- Köprülü, Fuad (1942). "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekâmülü". *Vakıflar Dergisi*, 2: 1-35.
- Köse, Fatih (2012). *İstanbul Halvetî Tekkeleri*. İstanbul: M.Ü.İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Köse, Fatih (2018). "İstanbul'da Tekke Olarak Kullanılan Roma ve Bizans Kilise Yapıları". *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi*. 4/2: 840-874.
- Küçükdağ, Yusuf (1995). *II. Bâyezid, Yavuz ve Kanûnî Devirlerinde Cemâli Ailesi*. İstanbul: Aksaray Vakfı Yay.
- Küçükdağ, Yusuf (2017). *Piri Mehmet Paşa*. Aksaray: Aksaray Belediyesi Yay.
- Küçükdağ, Yusuf (1999). "Osmanlı Devleti'nin Şah İsmail'in Anadolu'yu Şiileştirme Çalışmalarını Engellemeye Yönelik Önlemleri". *Osmanlı*, C. I: 269–281.
- Lewis, J. F. (1838). *Illustration of Constantinople*. London.
- Mehmed Mecdî (1989). *Hadaiku's-Şakaik*. Haz. Abdülkadir Özcan. C. I. İstanbul: Çağrı Yay.
- Mehmed Süreyyâ (1996). *Sicill-i Osmanî*. Haz. Nuri Akbayer. C. I-V. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Musabeyli, Azade (2014). *Dede Ömer Ruşeni ve Külliyyatı*. C. I. Sumqayıt: Bilik Nəşriyyatı.
- Musayeva, Azade (1986–1987). *Şerk Elyazma Katalokları Esasında Azerbaycanlı Müelliflerin Elyazmalarının Toplu Kataloğu*. C. I-IV. Bakü: Azerbaycan Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsü.
- Musevi, Tağı (1967). *Bakü Tarihine Dair Orta Asr Senedleri*. Bakü: Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı.
- Müstakim-Zâde, Süleyman Sadeddin (2000). *Mecelletü'n-Nisab*. (Tıpkı basım). Ankara: Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yay.
- Nəsirov, Elnur (2011). *Orta Əsrlərdə Yaşamış Azərbaycanlı Alimlər*. Bakı: Nurlar.
- Nev'î-zâde Atâî (1989). *Hadâiku'l-Hakâik fî-Tekmiletî's-Şakâik*. Haz. Abdülkadir Özcan. C. II. İstanbul: Çağrı Yay.
- Öngören, Reşat (1996). *XVI. Asırda Anadolu'da Tasavvuf*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayımlanmamış Doktora Tezi.
- Öngören, Reşat (2016). *Osmanlılar'da Tasavvuf Anadolu'da Süffiler, Devlet ve Ulemâ (XVI. Yüzyıl)*. İstanbul: İz yayıncılık.
- Vassâf, Osmanzade Hüseyin (2006). *Sefine-i Evliya*. C. IV. Haz. Mehmet Akkuş ve Ali Yılmaz. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Pakalın, Mehmet Zeki (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Şeyhî Mehmed Efendi (1989). *Vekâyiü'l-Fudalâ*. C. I. Haz. Abdülkadir Özcan. İstanbul: Çağrı Yay.
- Tabibzâde Mehmed Zâkir Şükrü Efendi (1980). *Die İstanbuler Derwisch-Konvente und ihre Scheiche, Mecmû'a-i Tekâyâ*. Haz. M. Serhan Tayşi ve Klaus Kreiser. Freiburg.
- Tanman, M. Baha (1994). "Sinân Erdebilî Tekkesi". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. C.VI. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yay. 567-568.
- Taşköprî-zâde, Ahmed Efendi (1985). *eş-Şakâiku'n-Nu'maniye*. Haz. Ahmed Subhi Furat. *İstanbul*: İstanbul Üniversitesi Yay.

Uzun, Mustafa (1994). “Dede Ömer Ruşenî”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 81-83.

Ülken, Hilmi Ziya (1970). “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”. *Vakıflar Dergisi*. 9. Ankara: Türkiye Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay.13-37.

Yediylıdız, Bahaeddin (2012). “Vakıf”. *İslâm Ansiklopedisi*, C. 42. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 479-486.

Yılmaz, H. Kamil (1980). *Aziz Mahmud Hüdâyî ve Celvetiyye Târîkatı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

4. Elektronik kaynaklar

“Mavi altın kavgası”, *Vatan Gazetesi*, 20 Aralık 2010. <http://www.gazetevatan.com/-mavi-altin--kavgasi--347773-ekonomi/> (Erişim tarihi: 30.01.2019).

“Şeyh var, mürit yok”, *Radikal Gazetesi*, 23.07.2002, <http://www.radikal.com.tr/hayat/seyh-var-murit-yok-639041/> (Erişim tarihi: 30.01.2019).

Şehsuvaroğlu, Haluk Y., “Büyük İstanbul Yangınları: İshakpaşa Yangını”. <http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/49828/001642013010.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim tarihi: 02.09.2019).

“Tarikat Şeyhlerinin “Modern Torunları”, *Haber 7.com*, 26.02.2006. <http://www.haber7.com/yasam/haber/140211-tarikat-seyhlerinin-modern-torunlari> Erişim tarihi: (30.01.2019).

“Tekkenin son lideri”, *Sabah Gazetesi*. 25.02.2006. <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/25/gny/gny116-20060225-200.html> (Erişim tarihi: 30.01.2019).

Ekler

Ek 1. Evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 tarihli Şeyh Sinân-ı Erdebilî Zâviyesi'nin Arapça vakfiye sureti, (VGMA, D. nr. 571, s. 1-2).

Ek 2. Sinân bin Abdülmüîn-i Erdebilî Zâviyesi'ne ait Evâil-i Şaban 946/12 Aralık 1539 Tarihli Arapça Vakfiyenin Tercümesi⁴⁹.

Hamd ve selât vecibesini edâdan sonra sadede gelince; Cenâb-ı Feyyâz-ı Kerîm iyi kullarından birini sevdiği vakit kalbini hidâyet ve yakîn nuruyla aydınlatır da o kul; Mevlâ-yı Mûte'âl'in muhabbet ve şevk-i envârına dalarak ni'meti tekarrüb ve devlet-i visâle mazhar oluncaya kadar sabah, akşam zikrullâh ile iştigâle giriverir. İşte yüksek şeyhlerin şeyhi, âriflerin mâbihi'l-iftihârı, sulehâ-yı sâlikinin muktedâsı ve aşağıda beyân edilecek olan vakıfdan ma'dûd Ayasofya civârındaki zâviyenin postnişini, şeyh-i şehîr Sinân bin Abdülmüîn-i Erdebilî mezkûr makâmın tâlibi bulunan zümreden olunca; bütün himmetini bu yola sarf etti ve şu âdî dünyanın bir ölüm yuvası ve bir belâ karargâhı olup bulutlar gibi geçici, çöldeki seraplar gibi aldatıcı olduğunu ve bu dünyada hiç bir kimse için bekâ olmayıp herkes fenâyâ mahkûm bulunduğunu ve akl-ı selîm sâhibinin ise hayatında ukbâsı için sadâkat ile azımlandığını, hayrât ve hasenât ile Rabbına yaklaştığını ve (vakfiyede yazılı) âyetile amel etmesi lâzım geldiğini yakînen idrak ettikten sonra elindeki malının temiz ve kıymetlilerini Rabbî yoluna bezl ile beraber tevfiik delilini refik kılıp hâl-i sıhhatinde bütün tasarrufât ve teberruâtı sahîh ve nâfiz bir vaziyette iken Cenâb-ı Hakk'a tekarrüb, rızâ-yı îlâhî'yi isticlâb ve (vakfiyede yazılı) âyetin sırrı zuhur ettiği bir günde azâb-ı elîm-i uhrevîden korunmak için vakf ve habs eyledi (bunlardan biri) vâkıfın; İstanbul mahallerinden Ayasofya Mahallesi'nde gâyet güzel ve muhkem bir şekilde yaptırıp Rabbına yol arayanların kâffesine vakf ettiği zâviye binâsının tamamıdır ki bu zâviye yirmi üç hücreyi müştemil ve mukâtaa-i senevîyesi onbeş dirhemdir. Vâkıf yine; şu vakfın kendisinden sudûruna kadar hakkı ve mülkü ve taht-ı tasarrufunda bulunan diğer bazı akarını vakfetti. O da şunlardır:

İstanbul'da Edirnekapısı Mahallesi'nde vâki bir taraftan Kômürcü Hamza mülkü ve üç taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd altı dükkânı, bir ekmeççi fırını, bir at değirmeni, bir su kuyusunu, bir bahçeyi, bir helâyı, bir avluyu müştemil menzilin tamâmı.

Yenibahçe'de vâki Hamâl Durmuş mülkü, Hamza mülkü vetarîk-i âmm ile mahdûd, bir yer odası ile bir su kuyusunu müştemil ve mukâtaa-i senevîyesi elli altı dirhem olan menzil binâsının tamâmı.

Tahtakale kurbunda Hoca Keşkeş Mahallesi'nde Yahudi İsak mülkü ve Yahudi Musa mülkü, tarîk-i âmm ve tarîk-i hâss ile mahdûd iki yer odasını ve iki çardağı müştemil menzilin tamamı.

Hoca Hayreddin Mahallesi'nde merhûm Mehmed Paşa binâsı ve iki taraftan merhûm Abdüsselâm Bey vakfı ve tarîk-i âmm ile mahdûd dükkânı ve üç çardağı müştemil senevî mukâtaası otuzaltı dirhem olan menzilin tamamı.

Merhûm Sultan Bâyezid Hân İmâreti kurbunda bir taraftan bu imâret, iki taraftan Trabzon'daki Hâtûniye İmâreti'ne ait vakıf ve tarîk-i hâss ile mahdûd altı hücreyi ve bir su kuyusunu ve bir helâyı müştemil ve mukâtaa-i zemîni senevî yüz sekiz dirhem olan menzil binâsının tamâmı.

İstanbul'da Darbhâne yanında Yeni Mahalle'de tarîk-i hâss ile yukarıda ismi geçen Hâtûniye vakfı ve Muslihuddin Bey mülkü ile mahdûd bir yer odasını, bir hücreyi bir helâyı müştemil ve mukâtaa-i zemîni senevî kırk altı dirhem olan menzil binâsının tamâmı.

Sarıdemirci Mahallesi'nde Yûsuf mülkü, merhûm Pîr Mehmed Paşa Vakfı ve iki taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd üzerlerinde bir çardak bulunan iki dükkânı müştemil, mukâtaa-i zemîni senevî kırksekiz dirhem olan menzil binâsının tamâmı.

İstanbul'da Balat kapısı kurbunda vâki Hüsnü mülkü ve merhûm Mustafa Paşa binâsı ve kale duvarı ve

49 Tercüme eden Abdullah Tanrikulu.

tarîk-i âmm ile mahdûd ve mukâtaa-i zemîni senevî yüz dirhem olan dükkân binâsının tamâmı.

İstanbul'da Selanik Mahallesi'nde tarîk-i âmm ve Yahudi Şanade mülkü ve kale duvarı ile mahdûd sekiz hücreyi ve dört dükkânı ve bir fırını ve bir at değirmenini ve bir su kuyusunu ve bir ahırını müştemil menzilin tamâmı.

Madolna Mahallesi'nde tarîk-i âmm ve Ferhad Ağa mülkü ve Yani mülkü ve Yarhisarlı Mevlânâ Muslihuddin vakfı ile mahdûd Şehnişîn nâmıyla marûf bir sofayı, üç çardağı, bir ahırını müştemil menzilin tamâmı.

Ayasofya Mahallesi'nde Aydın mülkü ve üç taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd, üzerinde bir çardak bulunan bir ahırını müştemil menzilin tamâmı.

Galata Kulesi hâricinde Karaköy'de Hasan'ın dükkânı ve tarîk-i âmm ve iki taraftan kale suru ile mahdûd dört dükkânın tamâmı.

Galata Kazâsı'nda Tophâne'de Şücâ dükkânı ve Nebâtî Zâviyesi vakfı ve Ali Çelebi mülkü ve tarîk-i âmm ile mahdûd dört hücrenin tamâmı.

Galata muzâfâtından Yenikale hâricinde bir taraftan deniz ve üç taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd bir ekmekçi fırını, iki çardağı, bir ahırını, iki gölgeliği, bir helayı müştemil menzilin tamâmı.

Sırası gelince aşağıda mufassalan beyân edilecek olan mezkûr zâviyenin mesâlihine bu akarâtı vakfetti.

Vâkif-ı müşârün-ileyh; emânetle marûf, diyânetle mevsûf bir mütevellî eliyle ve cibâyet işlerinde çalışkan, istikamet ve kifâyet gibi vecâib-i ahlâkiyeye riâyetkâr bir câbinin mübâşeret ve gayretiyle evkâf-ı mezkûrenin gelirlendirilmesini ve Cenâb-ı Hakk'ın rızık olarak verdiği vakfın galleden rakabenin tamîr masârıfı ve mukâtaa bedelleri verildikten sonra mütebâkî galleden mütevellîye hergün üç ve yine zâviye şeyhine her gün üç dirhem verilmesini ve bunlardan artanı da mezkûr zâviyede eğleşen fukarânın taâmına sarf edilmesini şart kıldı. Mezkûr vâkif şunları da vakfetti:

Ayasofya Mahallesi'nde mezkûr zâviye ve Hacı Kemâl mülkü ve iki taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd bir yer odasını ve iki çardağı ve halvetli bir hamâmı ve bir matbahı ve bir su kuyusunu ve bir mahzeni ve bir helâyı müştemil mukâtaa-i zemîni her sene yirmi dirhem olan menzil binâsının tamâmı olup mezkûr zâviye şeyhine meşruttur.

Yine aynı mahallede vâki Ayas mülkü ve tarîk-i âmm ve ikitaraftan mezkûr vâkifin vakfı ile mahdûd iki ahırını ve bir çardağı müştemil diğer menzilin tamâmı olup bu da oğullarına ve inkırâza kadar batından batna oğullarının oğullarına meşrût olup inkırâzından sonra evkâf-ı mezkûreye zam ve ilhâk edilecektir.

Tafsîlâtı ber-vech-i âtî olan kütüb-i şerîfe ki beş mushaf-ı şerîf, Kur'ân-ı Kerîm'den otuz cüz, sûre-i en'âmdan on cilt, bir Muhammedîye kitâbı ve başka bir hat ile yazılmış diğer bir Muhammedîye nüshası, Miftahü'l-Cenne kitâbı, Mevlüdü'n-nebî risâlesi olup vâkif bunları vakfeyledi.

Ve yine mal ve mülkü olan on aded bakır sahan, üç kazan, iki tencere, bir sacayağı, bir su küpü. Vâkifî mûmâ-ileyh zâviye şeyhliğini ve tevliyetini, şerâit ve zavâbıtın tebdil ve tağyîr vezâif ve masârifde ziyâde ve tenkis azil ve nasb salâhiyyetlerini ve sair tasarrufât-ı şer'iyeyi sağlığında kendisine, vefatından sonra sâir tasarrufât hâric olmak üzere yalnız meşihatle tevliyeti ilelebed üreyecek olan oğullarından ve oğullarının oğullarından buna ehil bulunan en büyüğüne, eğer bu oğullarından irşada ehil kimse kalmazsa meşihatın vâkif-ı mezkûrun hulefâsından ehil olana verilmesini ve oğullarının inkırâzından sonra tevliyet işini de İstanbul'da bulunacak olan hâkim-i şer'-i mübîne tefvîz edip hâkimin bu tevliyeti ehil ve müstehikkine tevcîh etmesini ve cibâyeti mezkûr zâviyede oturan fukaradan ehil olana verilmesini

ve Rumeli vilâyetinde kazasker bulunan zâtın da bu evkâf üzerine hasbı nâzır olmasını şart kıldı. Vâkif bunları vakf-ı sahîh-i şer'î ve habs-ı sarîh-i mer'î ile vakf ve habs idüp kâffesini mahdum-ı mükerrerleri Mevlânâ Mehmed Çelebi'ye meşru bir şekilde teslim ederek tevliyet işlerinde bu oğlunu kendisine şerik kıldı, o da bunları tesellüm-i sahîh-i şer'î ile tesellüm eyledi, teslim ve tesellüm işleri de dürüst ve meşru bir şekilde cereyan etti. Sonra vakıf işleri tamam olunca vakfın adem-i lüzumuna kâil olan İmâm-ı Âzam'ın kavline ittibâen vâkif bu vakfından rucû ile eskisi gibi kendi milkiyetine iade etmek istedi. Mezkûr Mehmed Çelebi de İmâmeynin ki İmâm-ı Ebû Yûsuf'la İmâm-ı Muhammed'in ictihadlarına istinâden vakfın lüzûmunu iddia ile mülkiyete iadede imtinâetti. Neticede vakfiyenin belâsını imzâ eden hakimin huzurunda mürafaa oldular, fazla kemâlile mâruf olan bu hâkim vakfın lüzumuna kail olan müctehitlerin bu bâbdaki rey ve ictihatlarına müsteniden vakfın sıhhat ve lüzumuna hükm-i sahîh-i şer'î ile hükm ve tescil için icab eden şerâite riayet ettikten sonra tescil-i sahîh-i şer'î ile tescil etti, bu sûretle mezkûr evkâf bütün ârânın ittifak ettiği bir şekilde bir vakf-ı lâzım oldu ki, dünyanın son gününe kadar bunda temlik ve temellük, hibe ve irs cereyan edemez, bu minval üzere iştihad ve tahrir dokuz yüz kırk altı senesinin Şaban ayı bidayelerinde vâki' oldu.

Ek 3. Vâkıf tarafından bu vakfa âhiren ilhak ve ilâve edilip de bu vakfiyeye hâşiye olarak kaydedilen fıkraların tercümesi.

1- Vâkıf cibâyeti kaydıhayâtla emânetle muttasıf oldukça Mehmed bin Hayreddine şart kıldı (bu hâşiyenin tashîhan tahrîri hitam buldu, bunu Ebüssuud yazdı)

2- Bu vakfiyyede ismi geçen vâkıf Sarıdemirci Mahallesi'nde vâkı' Ayasofya vakfı ve mihterhâne ve doğramacı dükkânı ve kalaycı dükkânı ve tarîk-i âmm ile mahdûd bir ahır ve bu ahırın üzerinde bir odayı ve bunun üzerinde diğeri bir fevkânî odayı, bunun üzerinde diğeri bir fevkânî odayı ve bir yer odasını, onun üzerinde fevkânî bir odayı ve fevkânî bir sofayı ve bir helayı ve küçük bir havluyu müştemil menzilin tamâmını bütün hudûd ve küçük bir havluyu müştemil menzilin tamâmını bütün hudûd ve kâffe-i hukûkile vakfetti. Vâkıf bu menzili; Ayasofya evkâfının mütevellîsi ve Kemalzâde İshak Çelebi'nin vekîli Keresteci Şuca İbn Abdullah'tan; vaktinde geçen on altı bin gümüş dirhem bedelinde satın alıp bu vakfiyyede yazılı diğeri evkâfına ilhak-ı sahîh-i şer'î ile ilhâk eyledi. Tahrîr tamâm oldu. Bunu Ebüssuud yazdı.

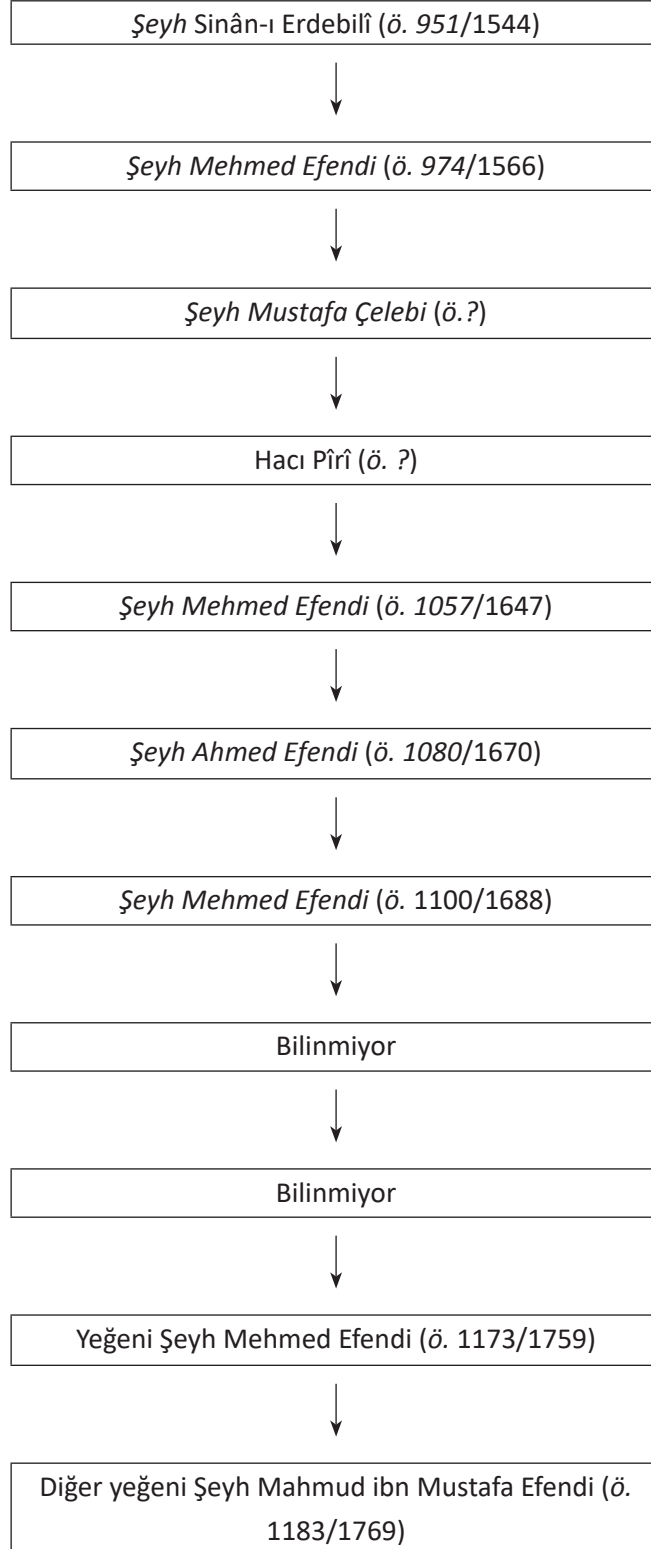
3- Yine bu vakfiyyede ismi geçen vâkıf; Sarıdemirci Mahallesi'nde vâkı' Ayasofya vakfı ve mihterhâne ve doğramacı dükkânı ve kalaycı dükkânı ve tarîk-i âmm ile mahdûd bir ahır ve bu ahırın üzerinde bir fevkânî odayı ve bunun üzerinde diğeri bir fevkânî odayı ve bunun üzerinde de diğeri bir fevkânî odayı ve bir yer odasını ve bunun üzerinde fevkânî bir çardağı ve bir helayı ve küçük bir havluyu müştemil menzilin tamâmını vakfetti. Ve Sirozlu Mahallesi'nde vâkı' iki taraftan Yahudi Şemrite milkile ve Yahudi İlya milkile ve tarîk-i âmm ile mahdûd bir yer odasını, bu odanın üzerinde bir çardağı ve bunun üzerinde diğeri bir çardağı ve bir su kuyusunu ve bir helayı ve bir havluyu müştemil menzilin tamâmını ve Galata şehri hâricinde balık pazarında vâkı' üç taraftan tarîk-i âmm ve deniz ile mahdûd dükkânının tamâmını ki bu akârâtı bütün hudûd ve hukûkile sahîhan vakf idüp bu vakfiyyede zikr edilen evkâfına ilhak-ı sahîh-i şer'î ile ilhâk eyledi. Bu hâşiye burada tamâm oldu ve bunu Ebüssuud yazdı.

4- Tashîhan yazıldı. Ebüssuud yazdı. Şu kıymetli vesîkada yazılı evkâfını vâkıf vakf itdüğü gibi balık pazarında vâkı' Mehmed Çelebi vakfı ile ve Yahudi İlya milkile ve iki taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd dükkân binâsının tamâmını bütün hudûd ve kâffe-i hukûku ile vakf idüp bu vakfiyyede yazılı olan diğeri evkâfına ilhak-ı sahîh-i şer'î ile ilhâk itdi.

5- Yine mezkûr vâkıf Gül Câmii Mahallesi'nde bir havlu içünde vâkı', Hacı Ali mülkü ve müezzin Hamza bin Yakub milkile ve iki taraftan târîk-i âmm ile mahdûd dört hücreyi hâlis emvâlden olarak bütün hudûd ve hukûk ile dürüst ve meşru bir şekilde vakf idüp şu vakfiyyede yazılı diğeri ilhak-ı sahîh-i şer'î ile ilhâk eyledi.

6- Bu hâmiş tashîhan yazıldı ve Ebüssuud yazdı. Mustafa Çelebi ve Ahmed Çelebi nâmındaki iki oğlundan herbirine yevmiye birer dirhem virilmesini ve sulbî kızları muztar kalırlar, fakr-u ihtiyâc kendilerini sarar ve dul kalırlar da bir meskene muhtâc olurlar ise mezkûr evkâf evlerinden bir evde oturmalarını ve mezkûr zâviyeye gelen misafirler ulemâ ve sâdâtdan iseler bunların zâviyede üç gün üç gece, eğer âvam-ı nâsdan iseler ancak bir gün misafir edilmelerini şart kıldı. Tashîh bitdi, bunu Ebüssuud yazdı.

Ek 4. Erdebilî Tekkesi Şeyhleri.

Vekil-i Şeyh Abdüllatif Efendi damad-ı Şeyh Mahmud Efendi (ö. 1207/1792)

Şeyh Seyyid Mehmed Nûreddin Efendi (ö.1217/1802)

Şeyh Seyyid Abdülgani Efendi ibn Şeyh Abdüllatif Efendi (ö.1256/1840)

Yeğeni Şeyh Seyyid Abdüllatif Efendi ibn Şeyh Mehmed Nûreddin Efendi (ö. 21 Cemaziyelâhir 1264/25 Mayıs 1848)

Şeyh Seyyid Mehmed Nûreddin Efendi ibn Şeyh Abdüllatif Efendi (ö. 9 Safer 1296/2 Şubat 1879)

Şeyh Ahmed Rifat Efendi (ö.?) önceki şeyhin kardeşidir

Şeyh Mustafa Safvet Efendi ibn Mehmed Şakir Efendi, Emmizade Şeyh Mehmed Nûreddin Efendi (ö.17 Zilkade 1324/2 Ocak 1907)

Şakir Ağa (ö.?)

Nazif Efendi (ö.?)

Şeyh Halil Sırrı Efendi (ö. 1932)

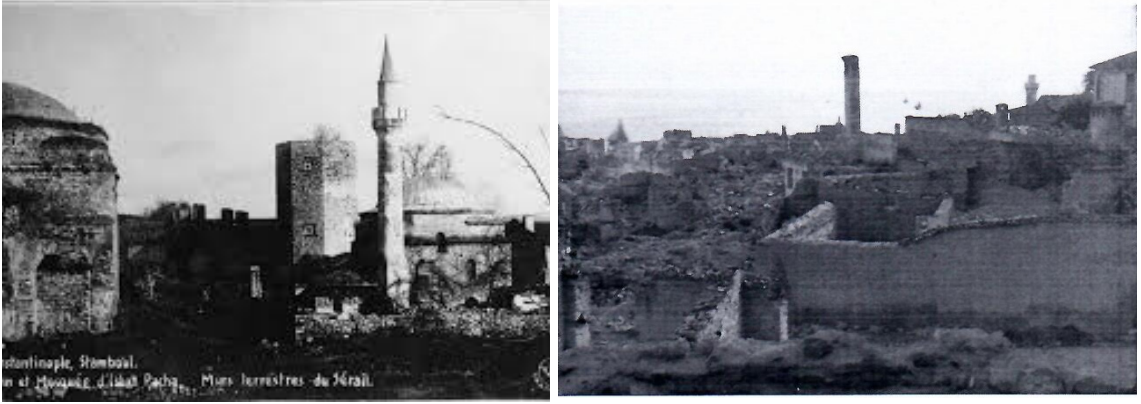
Fotoğraflar

Fotoğraf: 1. Şeyh Sinân-ı Erdebilî Türbesi.

Fotoğraf: 2. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin ilk inşa tarihini gösteren Arapça manzum kitabesi: "Lekad benâ Sinân Dede miskînen li'l-fukarâi's-sâlihîn emurâ en Elhemeni'l-mülhimütârihuhâ Rabbi kabbil bâniyehü şâkiren» (Fakir Sinân Dede burayı sâlih fakirleri gözeterek inşa etti, bir ilham eden (Allah) bana tarihini söyle ilham etti: Rabbim burayı inşa edeni şükreden bir kul olarak kabul et), (Köse 2012: 96).

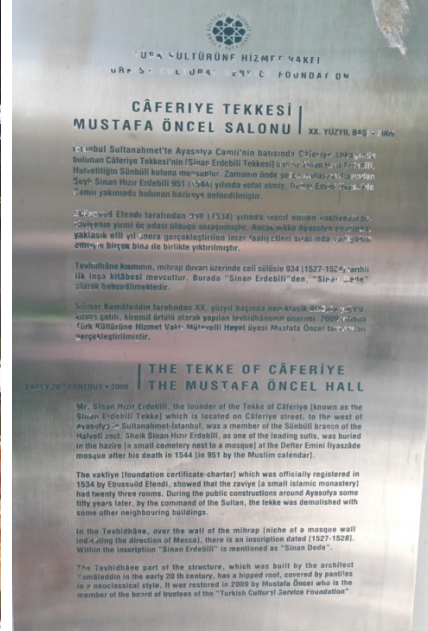
Fotoğraf : 3. 1912 İshakpaşa yangınından sonra İshakpaşa Camii ve civar mahalleler, (Gürses Söğüt 2019: 257).

Fotoğraf: 4. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin Tevhidhâne kısmı, (Köse 2012: 435).

Fotoğraf: 5. İstanbul Sultanahmet Caferiye sokaktaki Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin günümüzde ayakta olan binası (Haziran 2019).

Fotoğraf: 6. Sinân-ı Erdebilî Tekkesi'nin tevhidhâne giriş kapısı ve "Câferiye Tekkesi Mustafâ Öncel Salonu" olarak kullanıldığı dönemden kalma levhası.

